

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Ana Terkov Perinović

Primer Baričevič in moralna panika: od podivjanih psov do teorij
zarot

Diplomsko delo

Ljubljana, 2013

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Ana Terkov Perinovič

Mentor: doc. dr. Dejan Jontes

Primer Baričevič in moralna panika: od podivjanih psov do teorij
zarot

Diplomsko delo

Ljubljana, 2013

*Za veliko pomoč pri pisanju diplomskega dela se zahvaljujem
mentorju doc. dr. Dejanu Jontesu.*

*Hvala Miki in Alešu, za bližino, distanco in
blaženje (moralno)paničnih epizod.*

Primer Baričevič in moralna panika: od podivjanih psov do teorij zarot

Diplomsko delo s pomočjo koncepta moralne panike analizira javne reakcije po napadu psov bulmastifov na njihovega lastnika Saša Baričeviča, ki so v mesecu februarju zapolnile slovenski medijski prostor. V teoretskem delu avtorica predstavi klasično konceptualizacijo t. i. procesualnega modela moralne panike in prispevek ameriške tradicije k preučevanju koncepta, ki določa pet pogojev za definiranje stanja kot moralne panike. V luči postmodernih transformacij družbe, novinarstva in medijskih krajin izpostavi akademsko reevalvacijo in teoretsko revizijo koncepta, ki ji nadalje služi kot hevristično orodje pri analizi primera Baričevič. Z aplikacijo koncepta moralne panike pokaže, da so ob poročanju o peripetijah v razvoju dogajanja s kompleksnim in kompleksno strukturiranim ozadjem slovenski mediji s pomočjo vpletenih akterjev ustvarili specifično medijsko klimo, ki je integrirala veliko večino elementov, ki opredeljujejo (revidirani) model moralne panike. Poleg značilnega stereotipiziranja in pretiravanja ter drugih oblik selektivnega zaznavanja, ki se razkrivajo skozi diskurz moralne panike, pa je pri poročanju o primeru moč zaznati tudi določene povsem lokalne specifikke.

Ključne besede: moralna panika, mediji, primer Baričevič, procesualni model, revizija koncepta.

The Baričevič case and moral panic: from rampaging dogs to conspiracy theories

This graduation thesis takes the concept of moral panic in order to analyse public reactions, which were the centre of media attention in February after Sašo Baričevič had been attacked by his bullmastiffs. In the theoretical part, the author presents classic conceptualization of the so-called processual model of moral panic, and the contribution of American tradition to the concept study which determines five conditions that need to be fulfilled to define a specific state as a moral panic. In light of postmodern transformation of society, journalism and media landscapes, the thesis emphasises academic reevaluation and theoretical revision of the concept that provides a further heuristic tool for the analysis of the Baričevič case. Applying the concept of moral panic, the author shows that Slovene media together with the actors involved, created a specific media climate by reporting on the events in the complex and complexly structured case background. The consequent climate integrated a vast majority of elements that specify (revised) model of moral panic. Apart from typical stereotyping, exaggerating, and other forms of selective perception that are being revealed through the discourse of moral panic, certain entirely local specifics can be detected in the case report as well.

Key words: moral panic, media, Baričevič case, processual model, concept revision.

KAZALO

1	UVOD	7
2	OPREDELITEV MORALNE PANIKE	9
2.1	Pokazatelji moralne panike	13
2.1.1	Zaskrbljenost	13
2.1.2	Sovražnost	14
2.1.3	Konsenz	14
2.1.4	Nesorazmerje	15
2.1.5	Kratkotrajnost	16
2.2	Glavni akterji moralne panike	17
2.2.1	Mediji	17
2.2.1.1	Pretiravanje in izkrivljanje	18
2.2.1.2	Napovedovanje	19
2.2.1.3	Simbolizacija	19
2.2.2	Javnost	20
2.2.3	Policija in sodstvo	21
2.2.4	Politiki	21
2.2.5	Skupine pritiska	22
2.2.6	»Ljudski hudiči«	23
2.3	Teorije moralne panike	23
2.3.1	Teorija široke javnosti	23
2.3.2	Teorija elit	24
2.3.3	Teorija interesnih skupin	25
3	SODOBNE MORALNE PANIKE	27
3.1	Poskus opredelitve	27
3.2	Revizija koncepta	28

3.3	Moralna panika kot hevristično orodje	31
4	ANALIZA PRIMERA	35
4.1	Vznik družbenega problema	35
4.2	Medijsko odkritje problema, vključitev »moralnih razsodnikov« ter iskanje rešitev	37
5	SKLEP.....	58
6	LITERATURA.....	61

1 UVOD

Prevladujoči način sodobnega novinarskega sporočanja je postalo tržno novinarstvo (McManus 1994), ki ga zaznamuje vstop ekonomske logike v novinarska uredništva s svojo razvedrilno funkcijo obveščanja. Mediji – podjetja z zasledovanjem dobička odločilno spreminjajo status novinarstva kot »četrtve veje oblasti« (glej Hardt 1996). Funkcija zabave, ki predstavlja bližnjico do uspeha, je postala pomembnejša od (normativno osrednje) funkcije obveščanja, čeravno prav ta prispeva k večji verodostojnosti sporočenega (Poler Kovačič 2005, 58–73). Struktura slovenskega novinarstva pa se ne vzpostavlja zgolj skozi perspektivo ekonomskih in političnih interesov, temveč sta zanjo določujoča še vsaj dva vidika, vpletena v žurnalistično produkcijo: novinarska profesionalna samopredstava in mitologija ter popularna ideologija/mitologija (Luthar 2001, 204).

Mediji, ožje pa novinarstvo, kot ključen artefakt z diskurzivno in simbolno močjo v središču družbenega življenja nas bodo v pričujočem diplomskem delu zanimali predvsem kot mediji, ki lahko popačijo ali ustrezneje reflektirajo percepcijo nevarnosti in ki znajo zaradi preemocionalnega, personaliziranega in dekontekstualiziranega, celo nesorazmernega, načina poročanja zakriti nekatera temeljnija protislovja v družbi. Cilj pričujočega diplomskega dela je analizirati (pretirane) javne reakcije po napadu psobulmastifov na njihovega lastnika Saša Baričeviča in s pomočjo koncepta moralne panike prikazati in utemeljiti, ali gre v omenjenem primeru za moralno paniko.

V teoretskem delu diplomskega dela bomo opredelili koncept moralne panike. Definirali ga bomo skozi danes že kanonizirano teoretizacijo Stanleyja Cohena in z gramscijanskim pretresom Stuartha Halla, ki mu doda širši okvir države in izvajanja moči pri vladanju in ohranjanju statusa quo v družbi. Pri sistematizaciji koncepta si bomo pomagali z ameriško tradicijo in atributivnim modelom moralne panike, kjer bomo določili pogoje, ki morajo biti izpolnjeni, da lahko o moralni paniki tudi govorimo. Ker bo poglavje, ki bo sledilo uvodu, bolj deskriptivno, bomo na tem mestu opredelili tudi kompleksno prepletenost akterjev v odnosih, ki jih tvorijo ob poteku moralne panike. Na koncu prvega dela bomo predstavili še tri pristope k preučevanju moralnih panik, tri teorije moralne panike, ki v središče svoje konceptualizacije postavljajo vsaka drugega akterja. V tretjem poglavju bomo koncept moralne panike iz preteklosti prenesli v

sedanjost, v preoblikovan družben svet, in pogledali, kako so se moralne panike prilagodile novim tehnologijam, sodelujočim skupinam, ideološko in lastniško spremenjenim medijskim pokrajinam ter transformiranim družbam. Prostor bomo namenili reviziji kanonizirane različice koncepta moralne panike, ki jo revidira tako, da je bolj primerna postmodernemu času. Koncept bomo izpostavili tudi nekaterim kritikam komunikološke vede, v zadnjem delu tretjega poglavja pa bomo predstavili še revizijo Cohenovega (procesualnega) modela, kot jo predela Chas Critcher (2003).

Critcherjeva revizija nam bo pomagala v četrtem poglavju, ko se bomo analitično lotili empirične raziskave poročanja informativnih in interpretativnih prispevkov slovenskih tiskanih medijev in spletnega medija o »primeru Baričevič«, ki je v mesecu februarju leta 2010 zasedel osrednje mesto v slovenskem medijskem prostoru. Zanimalo nas bo, katere družbene akterje je primer združil in katere interpretacije problema so ti ponudili. Pozorni bomo tudi na različne retorične strategije, kakor na morebitne stilizirane in stereotipne oblike, ki bi skozi diskurz moralne panike lahko proizvedle specifične družbene posledice. Vse strategije in instrumente, kot tudi posledice, bomo skušali dekonstruirati in osmisliti v zadnjem, petem poglavju, ko bomo podali glavne ugotovitve in sklepe o primeru Baričevič kot moralni paniki.

2 OPREDELITEV MORALNE PANIKE

Rohloff in Wright (2010, 404) opredeljujeta moralno paniko kot »sociološki koncept, ki si prizadeva razložiti posebno obliko pretirane reakcije na zaznani družbeni problem.«

Podobno sintagmo moralna panika razume Bulc (2003, 247), ki jo povezuje z »družbenim stanjem, v katerem veliko ljudi v družbi pretirano reagira na neko (novonastalo) domnevno grožnjo ustaljenemu redu, ki jo spodbudijo družbeni devianti, četudi je dejanska grožnja zanemarljiva«.

Herdt (2009, 7) moralne panike razume kot »procese reprezentiranja in demoniziranja grešnih kozlov v popularni kulturi in medijih, kjer so ti običajno prepoznavni prek groze 'ljudskih hudičev' ali podrejenih, ki spodbujajo cenjeno družbenost in moralno.«

Koncept se je od sedemdesetih let prejšnjega stoletja, ko je vstopil v akademski diskurz in tam zasedel mesto »majhne poddiscipline znotraj študij moralne panike« (Garland 2008, 9), do danes uveljavil in razširil v novinarskem, medijskem, političnem in širšem popularnem diskurzu. Kot ugotavlja David (in drugi 2011, 2), ostaja njegov pomen še danes, po več kot štirih desetletjih, neustaljen in kot takšen odprt za različne interpretacije in preizkušnje.

Sintagmo danes uporabljajo tako liberalni kot konservativni komentatorji in drugi javni akterji za kritiziranje javnih politik, prava in diskurza na eni strani in kot obrambo pred takšnimi kritikami na drugi strani (McRobbie in Thornton 1995; Lumby 1997; Altheide v Lumby in Funnell 2011, 280).

Sintagmo moralna panika je v sedemdesetih letih 20. stoletja prvi uporabil britanski sociolog Jock Young (v Thompson 1998, 7), ko je razpravljal o javni zaskrbljenosti glede statistik o domnevno alarmantnem porastu zlorabe drog. Opazil je, da je pojav pritegnil pozornost policije do te mere, da je ta z vzpostavitvijo posebnih oddelkov zabeležila večje število aretacij. Njegov primer ponazarja *spiralni učinek*, ki se kaže v interakciji različnih delov družbe in predstavlja bistvo fenomena moralne panike (prav tam).

Prvi, ki je koncept empirično predstavil in ga teoretsko obdelal, je bil britanski sociolog Stanley Cohen. S pomočjo koncepta, danes znanega tudi kot *procesualni model moralne*

panike (Cricher 2003), je avtor opisal pretirane reakcije medijev, javnosti in nosilcev družbenega nadzora na britanske mladostniške nemire med t. i. modi in rokerji (angl. *Mods and Rockers*) iz šestdesetih let prejšnjega stoletja (Thompson 1998, 7).

Uvodni odstavek Cohenovega (1972/2002, 1) temeljnega dela *Folk Devils and Moral Panics: The Creation of Mods and Rockers* danes velja za samopojasnjevalno jedro »klasične« moralne panike:

Stanje, okoliščina, oseba ali skupina ljudi postane označena kot grožnja družbenim vrednotam in koristim; prek medijev je predstavljena v stilizirani in stereotipni obliki; uredniki, škofje, politiki in drugi pravilno misleči ljudje postavijo moralne barikade; družbeno priznani strokovnjaki predstavijo svoje diagnoze in rešitve; razvijejo se načini spopadanja; stanje nato izgine, ponikne ali se poslabša in postane bolj vidno. Včasih je predmet panike precej nov, spet drugič nekaj, kar je prisotno dalj časa, a se naenkrat pojavi v središču pozornosti. Včasih panika preneha in postane pozabljena, razen v folklori in kolektivnem spominu; drugič ima resnejše in dolgotrajne posledice in lahko pripelje do pravnih in družbenih sprememb ali celo vpliva na spremembe v načinu samorazumevanja družbe (prav tam).

Zgornjo opredelitev Cricher (2003, 16–18) strni v sedem stopenj:

1. vznik družbene grožnje,
2. medijsko odkritje,
3. vključitev moralnih razsodnikov (*angl.* moral entrepreneurs),
4. vključitev strokovnjakov,
5. obvladovanje in reševanje,
6. moralna panika ponikne in
7. zapuščina (prav tam).

Na Cohenovo opredelitev moralne panike se nasloni tudi Thompson (1998, 8), ko zapiše:

1. »Nekaj ali nekdo je definiran kot grožnja vrednotam ali interesom;
2. mediji grožnjo posredujejo v hitro prepoznavni obliki;
3. javna zaskrbljenost naglo narašča;
4. oblast ali mnenjski voditelji se odzovejo na grožnjo;
5. panika izgine ali povzroči družbene spremembe« (prav tam).

Po Jewkesovi (v Marsh in Melville 2011, 4) večina moralnih panik razkriva naslednje značilnosti:

- moralne panike se zgodijo, ko mediji relativno splošen dogodek predstavijo kot izjemen;
- mediji vzpostavijo spiralo okrepitve odklonskosti, ki subjekte moralne panike predstavi kot vir moralnega upada in družbene razgradnje;
- moralne panike razjasnijo moralne meje družbe, v kateri se pojavijo;
- moralne panike se pojavijo v obdobjih hitrih družbenih sprememb in napetosti;
- tarče moralnih panik so običajno mladostniki, njihovo vedenje pa je razumljeno kot barometer za testiranje zdravja ali bolezni družbe (prav tam).

Razhajanja glede tega, kaj določa moralno paniko, kje so meje »moralnega« in ne nazadnje, kako naj razumemo »paniko«, obstajajo že od najzgodnejših manifestacij tega koncepta dalje (David in drugi 2011, 216). Cohenova definicija postavlja v središče pozornosti grožnjo, ki je uperjena proti tistemu, kar je za družbo »najbolj sveto in temeljno«, in je kot takšna nevarna družbenemu redu kot celoti ali pa določenemu delu njegove idealizirane (»ideološke«) predstave (Thompson 1998, 8). Poleg moralne dimenzije je za razumevanje koncepta pomembna tudi ideja, da je deviantno vedenje na neki način simptomatično in nosi pomembne implikacije za širšo družbo (Garland 2008, 11). Povedano drugače: uspešne moralne panike dolgujejo svoj privlak sposobnosti, da se »uglasijo« s širšimi napetostmi v družbi (Cohen 2002, xxx).

Cohen (2002, xxxv) moralne panike razume kot »kondenzirane politične boje za nadzor nad sredstvi kulturne reprodukcije«, ki razkrivajo procese družbene moči v družbi in »načine, na katere smo speljani, da nekatere stvari jemljemo preveč in druge premalo resno«. Namesto razumevanja moralnih panik kot nepovezanih epizod kolektivnega vedenja lahko te razumemo kot simptome napetosti in bojev v kontekstu širših družbenih sprememb na področju kulturne in moralne regulacije (Thompson 1998, 140). Kot je retrospektivno pripomnil Young (2011, 253): »Kaj bi lahko bilo še bolj neumno kot vznemirjati se zaradi nekaj otrok, ki se tepejo na obali, ali neškodljive droge, kot je kanabis?« Kot durkheimovska »družbena dejstva« (Thompson 1998, 142) nam moralne panike razkrivajo mesta nastajajočih diskurzov in nam pripovedujejo o tistem, kar se dogaja pod površjem. So kot »oblizi na koži družbenega«: potencialno

produktivna mesta za intelektualna prevpraševanja in intervencije v realnem času (Lumby in Funell 2011, 280).

Korenito preoblikovanje in nadgradnjo Cohenovega modela ponuja drugi klasik študij moralne panike Stuart Hall s sodelavci iz birminghamskega *Centra za sodobne kulturne študije* (Centre for Contemporary Cultural Studies, CCCS). Kot pojasnjuje McRobbiejeva (1994, 206), avtor z vpeljavo Gramscijevega koncepta hegemonije v delu *Policing the Crisis: Mugging, the State and Law and Order* predstavi bolj povezano razumevanje procesov ustvarjanja pomenov, ki segajo čez vrsto medijskih oblik in institucij. Hallov državni aparat, ki zdaj stopa na mesto Cohenovega družbenega nadzora, predstavlja povezano strategijo delov praks hegemonije, ki povečuje vpliv države na zasebno področje družine, prostega časa in vsakdanjega življenja oziroma Gramscijeve »civilne družbe«. Moralna panika postane glasnik dominantne ideologije, ki v imenu zdravega razuma deluje kot vnaprejšnji opozorilni sistem in kot tak napreduje od lokalne teme do tiste z nacionalno pomembnostjo. Ideologije torej ne gre več razumeti toliko kot vprašanja preprostega »popačenja resnice« kot zavedanja, da je gre za silo, ki deluje neprestano skozi mobilizacijo popularnega zdravega razuma. Hallov model, ki moralno paniko razume kot veliko močnejšo silo za vzdrževanje in upravljanje družbene kohezije kot Cohenov model, predstavlja tudi bolj pesimistično različico, saj moralno paniko razume kot neločljivo povezano s praksami vladanja (McRobbie 1994, 207).

Različne poudarke koncepta lahko razumemo v kontekstu dveh tradicij: britanske in ameriške (Thompson 1998; Critcher 2003). Medije, družbeni nadzor, ideologijo in hegemonijo kot glavne poudarke britanske tradicije (Young, Cohen, Hall in drugi) ameriška tradicija zaobide in nadomesti s tematizacijo moralnih panik kot oblik kolektivnega vedenja in z vključitvijo koncepta v polje interesnih skupin in družbenih gibanj (Thompson 1998, 17). V nasprotju z britansko tradicijo, ki medije in njihovo vlogo pri ustvarjanju moralne panike postavlja v središče zanimanja, ameriška tradicija nanje tradicionalno gleda zgolj kot na »eno izmed oblik javnega prostora, ki ima na potek moralne panike majhen vpliv« (Cricher 2003, 29). Veliko večjo pomembnost kot množičnim medijem ta tradicija namenja opredeljevalcem (angl. *claims makers*) (prav tam).

Ameriško tradicijo razumevanja koncepta v delu *Moral Panics: The Social Construction of Deviance* (1994/2009) utemeljujeta Erich Goode in Nachman Ben-Yehuda.¹ Kot pripadnika družbenega konstruktivizma avtorja »ne zanika/-ta/ obstoja materialnega sveta« (Hall 2004, 46), a se strinjata, da njegov pomen določa šele njegova reprezentacija. Večji poudarek kot objektivni resnosti določenega stanja zato namenjata definicijam zaskrbljenosti glede stanja (Goode in Ben-Yehuda 2009, 159).

2.1 Pokazatelji moralne panike

Pri odgovoru na vprašanje, kako oceniti prisotnost moralne panike, sta si Goode in Ben-Yehuda (2009, 43) pomagala z oblikovanjem kriterija, imenovanega *atributivni model moralne panike* (Cricher 2003). Model določa pet pogojev, ki morajo biti izpolnjeni, da lahko stanje označimo za moralno paniko: zaskrbljenost, sovražnost, konsenz, nesorazmerje in kratkotrajnost. Na tem mestu bomo pokazatelje moralne panike natančneje opredelili.

2.1.1 Zaskrbljenost

Prvi pokazatelj moralne panike je povišana stopnja zaskrbljenosti kot odgovor na domnevno resno in otipljivo grožnjo določene skupine ljudi ali posameznikov in na posledice, ki jih takšno vedenje domnevno prinaša za družbo (Goode in Ben-Yehuda 2009, 37). Zaskrbljenost mora biti javno vidna ali izmerljiva, na primer skozi javnomnenjske raziskave, javne komentarje, v obliki medijske pozornosti, predlagane zakonodaje, skozi število aretacij in zapornih kazni ter dejavnosti družbenih gibanj (prav tam).

Hitre družbene spremembe zahtevajo neprestana soočanja in potrjevanja tega, kdo smo »mi« in kdo so »oni« (Cricher 2003). Sodobno »družbo tveganja« (Beck 1986/2009) zaznamujeta strah in kolektivna negotovost, čeprav ni dokazov, da bi bili danes bistveno bolj ogroženi, kot so bili ljudje v preteklosti (Béland 2005, 18). Koncept moralne panike lahko po Thompsonu (1998) povežemo z idejo družbe tveganja, saj lahko ta prispeva k razumevanju, kako določene skupine ljudi, objekti ali dejavnosti postanejo definirani kot grožnja moralnemu redu. Še korak dlje naredi Cricher (2003, 164), ko opozori na premislek tematiziranja moralnih panik kot diskurzov tveganja. Občutek, da se nam je

¹ V drugi izdaji (2009) svojega temeljnega dela *Moral Panics: The Social Construction of Deviance* avtorja pojasnjujeta, da sta v prvi (1994) »nenamerno izpustila« poglavje o medijih. Slednje danes razumeta kot »verjetno glavne igralce« moralnih panik, ki zahtevajo pozornost v vsakršni nadaljnji razpravi o tej temi.

nekaj slabega zgodilo, bi se nam lahko zgodilo ali se nam najverjetneje bo zgodilo, povezuje sedanost z zamerami in s krivdo iz preteklosti, pa tudi z zaskrbljenostjo glede prihodnosti, razmišlja Altheide (2002, 242). Prav zato lahko po njegovem namesto o »strahu pred nečim« danes govorimo kar o strahu kot »perspektivi oziroma naravnosti na svet« (prav tam).

2.1.2 Sovražnost

Drugi pokazatelj moralne panike predstavlja povišana stopnja sovražnosti, ki je usmerjena v domnevno dvomljive posameznike in njihovo delovanje. Ti »sovražniki ugledne družbe«, ki s škodljivim vedenjem ne ogrožajo le vrednot in interesov družbe, pač pa pod vprašaj postavljajo celoten družbeni obstoj ali vsaj njegov del, morajo biti pri svojem delovanju jasno identificirani (Goode in Ben–Yehuda 2009, 38). Ker iskanje grešnih kozlov ni vedno enostavno in je lahko še posebno težavno, kadar ni povsem jasno, česa je obtoženi sploh kriv (Cohen 2002, 163), sovraštvo pogosto spremljajo stereotipi, fantazije, selektivno zaznavanje ter drugi predvidljivi in hitro prepoznavni elementi, ki upravičujejo močne obsodbe zaničevanih (glej Goode in Ben–Yehuda 1994, 72). »Kolektivna reakcija«, ki spremlja epizode moralnih panik, pa razkriva tudi vznemirjenje in užitek, ki se sproščata ob valu pravičniških obsodb, in sočasno pripoveduje o osebnih strahovih in nezavednih željah zaničevalcev (Garland 2008, 18).

Stereotipiziranje se razkriva skozi značilno dihotomijo med »nami« in »njimi«, kjer vloge dobrega in zla tradicionalno zasedejo ljudski junaki na eni in »ljudski hudiči« na drugi strani (Goode in Ben–Yehuda 2009, 38). Takšni poenostavljeni polarizaciji brez psihološkega poglobljanja gre iskati vzporednice v klasični melodramatski pripovedi, ki »poskuša najti, artikulirati, dokazati obstoj moralnega univerzuma« (Luthar 1998, 198). V tem pogledu melodramo razumemo kot »sistem osmišljevanja« (Brooks v Gripsrud 2000, 297) sveta.

2.1.3 Konsenz

Kadar je javna reakcija na osebo, skupino ljudi ali vrsto dogodkov nesorazmerna glede na dejansko grožnjo, kadar »strokovnjaki« v obliki policijskih načelnikov, sodstva, politikov in urednikov dojemajo grožnjo pod enakimi pogoji in se zdi, da govorijo o številkah, diagnozah, prognozah in rešitvah »z enim glasom«, kadar medijske reprezentacije enotno poudarjajo »nenadna in dramatična« povišanja (o številu vpletenih ali dogodkih) in »novosti«, ki bi jih trezna, realistična ocena težko podprla, tedaj verjamemo, da je primerno govoriti o ... moralni paniki (Hall in drugi v Garland 2008, 10).

Obseg moralnih panik je lahko zelo različen. Medtem ko nekatere pritegnejo večji del družbe, druge zaskrbljenost razširijo le med posamezne skupine. Da lahko govorimo o moralni paniki, tako Goode in Ben–Yehuda (2009, 38), mora obstajati vsaj minimalna stopnja konsenza o naravi resnične in resne grožnje, ki so jo z napačnim delovanjem ali vedenjem povzročili določeni posamezniki. Družbeni konsenz o takšnem dejanju, ki ga »ne bi prenašal noben dostojen človek«, je v času moralnih panik lažje dosegljiv, saj je »ljudski hudič« razumljen kot nekdo, ki je stopil čez moralno mejo, ki drugače ni tako jasno vidna (Cohen 2002, 58). V tem pogledu odigrajo moralne panike funkcionalno vlogo, ko z zagotavljanjem mesta izmenjave mnenj in bolj eksplicitno artikulacijo spornih vprašanj razjasnjujejo moralne meje družbe, v kateri se pojavijo (Thompson 1998, 40; Critcher 2003, 177). Kot pospeševalec družbenih sprememb delujejo moralne panike tudi takrat, ko detabuizirajo določene teme in nudijo naprednim družbenim in političnim skupinam možnost za uveljavljanje teh sprememb (glej Herdt 2009, 13).

Konsenz mora vključevati večino elit in vplivnih skupin, kjer še posebej pomembno mesto zavzemajo mediji (Cohen 2002, xxii). Ti predstavljajo mesto, kjer se odvija boj za dosego konsenza (Hall in drugi v Critcher 2011, 41) oziroma boj za identitetno eksistenco in definicije »skupne/ga/« (Luthar 1998, 150). Konstrukcija konsenza pa je tesno prepletena s pojmom zdrav razum in naturalizacija, saj »/k/olonizirati zdrav razum, to hegemonično ideologijo, pomeni imeti moč definirati, iz česa zdrav razum v določeni situaciji sploh sestoji, kaj je zdravorazumski in torej naravni pogled« (prav tam, 152).

2.1.4 Nesorazmerje

Termin napeljuje na misel, da je stopnja javne zaskrbljenosti nad določenim vedenjem, problemom in stanjem »mnogo višja glede na primerljiva ali celo bolj škodljiva dejanja« in zato nesorazmerna glede na objektivno škodo, ki jo stanje povzroči (Goode in Ben–Yehuda 2009, 40). Glede na to, da se javnost, zakonodajalci, množični mediji in drugi ocenjevalci problema v večini primerov strinjajo, da je velikost merilo za resnost dogodka, si ti prizadevajo kar najbolj povečati obseg in razširjenost problema, saj verjamejo, da »večji kot je problem, več pozornosti si zasluži« (prav tam, 161).

Poleg številčnega pretiravanja (1) lahko o nesorazmerju govorimo v primerih umetnega ustvarjanja števil (2), izmišljenih zgodb o neobstoječi škodi, ki jim ljudje verjamejo (3), namenjanja pozornosti določenemu stanju in zanemarjanja drugega, pri čemer je

grožnja oziroma škoda, ki jo povzroči prvo stanje, primerljiva ali celo manjša od tiste, ki jo povzroči drugo stanje (4), in kadar je ta pozornost mnogo večja, kot je bila v preteklosti ali poznejšem obdobju (5) (Goode in Ben–Yehuda 2009, 44–46).

Načelo nesorazmerja, ki moralne panike razlikuje od »legitimnih« javnih skrbi in zavzema osrednje mesto v večini razprav o moralnih panikah, je tesno povezano z vprašanjem normativnosti (David in drugi 2011, 222). Stigmatizirani sintagmi v bran predstavi Cohen (2002, xxxi–xxxv) možnost razumevanja »dobrih« moralnih panik kot nekakšnega korektiva pri tematiziranju družbenih problemov. Pri tem izhaja iz nasprotja med pretirano družbeno reakcijo, ki zaznamuje koncept moralne panike, na eni strani in diskurzom zanikanja na drugi strani. Ker diskurz zanikanja kljub pripoznanju nekaterih resnih problemov, kot so množična grozodejstva in politično trpljenje, slednjim odteguje njihove kognitivne interpretacije in moralne posledice, Cohen svetuje obrat k »dobrim« moralnim panikam, ki jih lahko beremo kot obliko (pozitivne) družbene intervencije skozi spodbujanje razkrivanja strategij zanikanj ali kot »način nevtralizacije« (Matza v Altheide 2009, 92). Kot pripominja Garland (2008, 26), pa beseda panika tudi tukaj »hodi v napoto«, s tem ko implicira pretirano reakcijo in slabo ocenjeni odziv. Primernejše poimenovanje kot »dobre« panike bi zato nemara lahko predstavljalo durkheimovsko »strastno ogorčenje« (prav tam).

2.1.5 Kratkotrajnost

Moralne panike bi lahko metaforično primerjali z eksplozijo, saj hitro izbruhnejo in hitro izzvenijo, »četudi lahko dlje časa mirujejo in se ponovno pojavijo le od časa do časa« (Goode in Ben–Yehuda 2009, 41). V tem pogledu panike razumemo kot obliko kolektivnega vedenja, ki je po definiciji »spontano, nestanovitno, razblinjajoče, nastajajoče, zunajinstitucionalno in kratkotrajno« (prav tam, 130). »Mikrofizika ogorčenja«, ki se manifestira v moralnih panikah, pa po Cohenu (2002, xxxi) nikoli ni naključna, saj jo »sprožajo in vzdržujejo širše družbene in politične sile«. Medtem ko nekatere panike izginejo »brez vidnejših zakonskih, kulturnih, moralnih in družbenih posledic«, dočakajo obstojnejše svoj konec v obliki družbenih gibanj, zakonodaje, uveljavitev ukrepov ali neformalnih norm (Goode in Ben–Yehuda 2009, 39). Bolj transparentni kot potencialni začetki moralnih panik, ki so številni in kompleksni, so po Critcherju (2003, 141) njihovi zaključki. Večina panik po njegovem izzveni, ko je v povezavi s stanjem nekaj storjeno, ali natančneje, ko ta namera postane javno vidna.

Zakon zato lahko razumemo kot »*simbolno razrešitev moralne panike*« ali drugače, kot »*obliko narativnega zaključka*« (Critcher 2003, 141).

Konec moralnih panik pojasni tudi tako imenovani cikel pozornosti (*issue-attention cycle*), kot ga je predstavil Downs (v Critcher 2003, 139). Vsak družbeni problem »pride nenadno v ospredje, ostane tam kratek čas in potem – četudi povečini nerazrešen – postopno ponikne iz središča javne pozornosti« (prav tam). V tem kontekstu lahko razumemo tudi medijsko hlastanje po novostih, uglašeno s pričakovanji njihovih občinstev, pojasnjuje Critcher (prav tam), pri čemer bodo mediji poskušali obdržati zadevo na dnevnem redu tako dolgo, dokler se je občinstvo ne bo naveličalo. Ne glede na to, ali imajo moralne panike dolgotrajnejši vpliv ali ne, zaključuje avtor (prav tam), je vročica, ki zajame družbo v času panik, začasna, saj intenziteta v procesu variira in je lahko vzdrževana le določen čas.

2.2 Glavni akterji moralne panike

Preden se natančneje posvetimo zasedbi v moralni paniki, si zastavimo vprašanje, ki se pojavlja na tem mestu: s kakšnim namenom se določeni deli družbe vpletejo v moralno paniko? Enega izmed odgovorov ponuja pogled, ki definiranje družbenih problemov obravnava kot »dejavnost opredeljevanja«, vpletene v dejavnost pa kot »opredeljevalce« (Spector in Kitsuse v Critcher 2003, 23). Akterji moralne panike, kot slednje razume Jenkins (v Critcher 2003, 27), si prizadevajo za zmago v »boju za srca in glave« čim večjega števila ljudi, da bi pridobili legitimnost nad opredeljevanjem realnosti (Goode v Goode in Ben-Yehuda 2009, 144).

Cohen (v Bulc 1999, 204) je potek moralne panike opredelil skozi interakcijo različnih delov družbe na neki določen dogodek: medijev, javnosti, policije in sodstva, politike in različnih skupin pritiska. Na tem mestu bomo natančneje predstavili vse tiste, ki si prek retorične spretnosti prepričevanja prizadevajo vzpostaviti »lastništvo nad problemom«, s tem ko ga poimenujejo in predstavijo kot grožnjo ter mu poiščejo ustrezne rešitve (Best v Critcher 2003, 27).

2.2.1 Mediji

»Mediji že dolgo časa delujejo kot agenti moralnega ogorčenja: čeprav počnejo to nezavedno, lahko že poročanje o določenih 'dejstvih' zadostuje za ustvarjanje skrbi, strahu, ogorčenja ali panike. Ko takšna občutja sovpadajo z zaznavo, da je določene

vrednote treba zaščititi, so predpogoji za oblikovanje novega pravila izpolnjeni« (Cohen 2002, 7).

Po Cohenu (2002, xxiii–xxiv) zasedajo mediji v »moralnopaničnih dramah« različne vloge:

1. mediji *prednostno tematizirajo*, ko v procesu selekcije iz množice dogodkov izberejo tiste družbeno problematične dogodke, ki se na podlagi novičarskih kriterijev uvrstijo med objave vredne in zasedejo mesto kandidata za moralno paniko;
2. kot *prenašalci podob* mediji prevajajo izjave mnenjskih voditeljev, s čimer sodelujejo pri zaostrovanju ali zniževanju retorike moralne panike;
3. z *razbijanjem tišine* so mediji tudi sami vključeni v proces *opredeljevanja*, s tem ko zasledujejo cilj moralne rabsodbe v slogu imenovanja krivca (prav tam).

Predpostavka, da mediji posredujejo največ informacij o družbenih dogodkih, te postavlja na ključno mesto v določanju poznejše družbene reakcije. Cohen (2002, 18) jim takšno mesto pripisuje predvsem na zgodnji stopnji, ko ustvarjajo »predelane ali kodirane podobe«, na podlagi katerih »ljudje postanejo ogorčeni ali jezni, oblikujejo teorije in plane, se javno izrekajo, pišejo pisma časopisom«. Mediji to dosejajo na tri načine: s pretiravanjem in z izkrivljanjem, z napovedovanjem in s simbolizacijo (prav tam, 19).

2.2.1.1 Pretiravanje in izkrivljanje

Izkrivljanje lahko opazimo v pretiravanju glede resnosti dogodka v smislu števila vpletenih v dogodek in nasilje ter količine in posledic škode ali nasilja. V tem primeru govorimo o kvantitativnem pretiravanju. Kvalitativno pretiravanje pa se kaže v načinu in slogu, ki sta značilna za poročanje o kriminalu: senzacionalni naslovi, melodramatični besednjak in namerno poudarjanje tistih elementov v zgodbi, ki so razumljeni kot novice (Cohen 2002, 19–20).

Drugi vir izkrivljanja predstavljajo nepreverjene zgodbe, ki temeljijo na govoricah. Verodostojnost teh zgodb ne temelji na teži njihovih dokazov, temveč na pričakovanjih pripovedovalcev, da so te resnične (Rosnow in Fine v Goode in Ben–Yehuda 2009, 131). Uspešnost razpihovanja govoric je še zlasti uspešna, kadar ljudje dojemajo temo kot pomembno (1) in kadar so prisotne negotovost ali dvoumnost (2), osebna napetost

(3) in lahkovernost (4) (Rosnow v Goode in Ben–Yehuda 2009, 131). Takšne zgodbe so pomembne, ker vstopijo v zavest in oblikujejo družbeno reakcijo v naslednjih fazah (Cohen 2002, 21).

2.2.1.2 Napovedovanje

Drugi element v fazi medijskega odkritja predstavlja napovedovanje, da se bo dejanje zagotovo ponovilo. Takšna napovedovanja spominjajo na klasične samouresničitvene prerokbe, ki so povezane z naravnimi nesrečami². V nasprotju z naravnimi nesrečami, kjer je odsotnost predvidevanja lahko usodna, pa je njena prisotnost v primeru družbenih fenomenov, kot je odklonskost, »katastrofalna« (Cohen 2002, 26). Napovedovanje glede tega, kaj je treba storiti v prihodnje, da se dejanje ne bi ponovilo, je povezano s podajanjem izjav različnih virov, kot so policija, svetovalci in drugi strokovnjaki. Kot poudarja Cohen (prav tam), pa neuresničene napovedi medijev ne odvrnejo od nadaljnjega poročanja; v tem primeru mediji postrežejo z ne-dogodki, ki se kažejo v obliki zavajajočih ali hiperboličnih naslovov. Takšno obliko popačitve, ki izvira iz napovedi, lahko razumemo kot del širšega medijskega prizadevanja za vzbujanje pričakovanj pri občinstvih glede dramatičnih novic. Odstopanje med pričakovanim in realnim mediji uravnavajo s poudarjanjem tistih novih elementov, ki pričakovanja potrjujejo, in opuščanjem tistih, ki slednjim nasprotujejo (prav tam, 26–27). Povedano s Hartleyjem (1989, 77): »Če mediji pričakujejo, da se bo nekaj zgodilo, potem se tudi bo.«

2.2.1.3 Simbolizacija

Simbolizacijo lahko delno razumemo kot posledico istih množično komunikacijskih procesov, kot so spodbudili pretiravanje in izkrivljanje. Množična komunikacija stereotipov temelji na simbolični moči besed in podob, ki so ostrejše od realnosti. Prek simbolizacije so nevtralne besede predstavljene tako, da simbolizirajo kompleksne

² Pri analiziranju mladostniških nemirov je Cohen (2002, 11–12) prišel do zanimivih vzporednic med moralno paniko in naravnimi nesrečami. Opazil je, da je velik del skupnosti nemire doživljal kot nekaj »stresnega, motečega ali grozečega« (prav tam, 12). Kot pripominja Critcher (2003, 11), pa se analogija med moralno paniko in naravnimi nesrečami danes zdi prisiljena, saj med njima obstaja pomembna razlika: v nasprotju z moralno paniko naravne nesreče ne ogrožajo moralnega reda, niti ne ustvarjajo ljudskih hudičev.

zamisli in čustva (Cohen 2002, 27–30). Učinek simbolizacije je preusmeritev kakršnega koli nevtralnega pomena, ki so ga prej imele besede, in pridobitev »nedvoumno neugodnih simbolov« (Turner in Surace v Cohen 2002, 28). Eden od njenih učinkov je tudi ta, da napravi ljudi občutljive na znake grožnje, ko dogodke, ki bi jih sicer dojeli kot nepovezane, oblikuje v simptome iste grozilne oblike odklonskosti (Thompson 1998, 36).

Če naj svet ne bo razumljen kot zmešnjava naključnih in kaotičnih dogodkov, morajo biti ti identificirani (tj. poimenovani, definirani, povezani z ostalimi občinstvu že znanimi dogodki) in dodeljeni glede na družbeni kontekst (tj. umeščeni znotraj že znanih pomenskih okvirov). Ta proces – identifikacije in kontekstualizacije – je eden najpomembnejših, prek katerih so dogodki medijsko »ustvarjeni, da pomenijo«. Dogodek je »smiseln« le, kadar je umeščen znotraj vrste že znanih družbenih in kulturnih identifikacij (Hall in drugi v Thompson 1998, 58–59).

Hallova misel opominja na pomembnost analize medijskega diskurza pri interpretiranju družbene realnosti, saj se le-ta predstavlja kot »ključni vir človeškega znanja, stališč in ideologij /.../« (Erjavec in Poler Kovačič 2007, 37). Medijska moč je tako predvsem »diskurzivna« in »simbolna« (prav tam). Mediji namreč nikoli ne določajo zgolj tega, *kateri* dogodki so pomembni, temveč tudi in predvsem načine, *kako* te dogodke razumeti (Thompson 1998, 59). Raziskovanje specifičnih medijskih diskurzov je zato vedno tudi raziskovanje načinov, na katere nam ti govorijo o tem, kako »sami sebi pripovedujemo o nas samih« (Chaney v Luthar 1998, 139).

Stopnje medijskega odkritja torej ne gre razumeti kot refleksivnega ovrednotenja nastalega stanja, temveč kot proces ustvarjanja novic. Ta ustvari pogoje za razvoj demonizacije in hagiologije, s tem ko posreduje in razširja informacije, ki omogočajo umestitev deviantov v »galerijo sodobnih ljudskih hudičev« (Cohen 2002, 31). Medije širše gre v tem kontekstu razumeti ne kot prezentacijo realnosti, temveč kot politiko reprezentacij in kot vire za organizacijo individualne in kolektivne subjektivitete (Luthar 1998, 141).

2.2.2 Javnost

Medijski odziv sam po sebi še ni zadosten pogoj za vzpostavitev moralne panike. Predpogoj za izbruh klasične moralne panike leži po Goodeju in Ben–Yehudi (2009, 24), v latentnem potencialu javnosti, da se ta na dani problem odzove. V času moralnih

panik postanejo določeni deli družbe bolj občutljivi na vedenje, ki domnevno predstavlja resno grožnjo ustaljenim vzorcem delovanja, javna zaskrbljenost pa je v obliki zahteve po ukrepih naslovljena na policijo in sodstvo, ki »novim težavam« ustrezno poiščeta »nove rešitve« (Goode in Ben–Yehuda 2009, 26).

2.2.3 Policija in sodstvo

Cohenova (2002, 65–68) analiza reakcije sredstev družbenega nadzora razkriva procese *razpršitve, stopnjevanja in inovacije*.

Z namenom bolj učinkovitega spopadanja z domnevno grožnjo se v času moralnih panik razpršijo in s tem okrepijo vezi med lokalnimi policijskimi enotami na eni in državnimi na drugi strani. Sledi stopnjevanje v smislu razširitve področja kazenskega pregona in večje intenzivnosti dela. Rezultati takšnega delovanja so vidni tako v povečanju števila in strogosti kazni kot tudi v uporabi novih metod nadzora in kaznovanja, kar Cohen imenuje inovacija. Četudi so sredstva družbenega nadzora vsaj toliko dovzetna za krepitev odklonskosti kot javnost, moramo njihovo vlogo v preučevanju reakcije na določeno grožnjo obravnavati drugače, opozarja avtor V nasprotju z javnostjo, ki odgovarja prvinsko in relativno neorganizirano, delujejo sredstva družbenega nadzora skladno z institucionaliziranimi normami in postopki (prav tam).

2.2.4 Politiki

Cohenov primer mladinskih subkulturnih nemirov razkriva, da so zanimanje za dogajanje nemudoma pokazali tudi politiki, ki so se nanj odzvali skladno s svojimi interesi. V zahtevah po strožjih kaznih in zakonskih spremembah, ki so jih podkrepili z obsojajočim in maščevalnim tonom, so skupaj z drugimi skupinami vstopili v simboličen boj dobrega proti zlu (Goode in Ben–Yehuda 2009, 26).

Ker igrajo politiki pomembno vlogo pri ustvarjanju kolektivne negotovosti (Beland 2005), je treba pozornost usmeriti v retorične strategije, ki se jih ti pri tem poslužujejo. »Če je kdo paničen ali zaznava zgodovinski upad, kliče nazaj po zlatih časih moralne gotovosti, nagovarja k izobčenju hudičev, potem so to politiki,« ugotavlja Critcher (2003, 147–148). Diskurz o morali, ki v modernih demokracijah naslavlja javno debato, politikom po njegovem omogoča, da prelagajo breme odgovornosti za tragične dogodke na druge in tako opravičijo lastno moč (prav tam). Prav premestitev krivde je po Cohenu (2002, xxvi) ključna za moralne panike. Na strune strahov večine pa so, kot

ugotavlja Thompson (1998, 6), pripravljeni igrati tako tisti z levega kot tudi tisti z desnega političnega prizorišča.

2.2.5 Skupine pritiska

Določeni deli družbe poskušajo na določeni stopnji moralne panike mobilizirati nezadovoljstvo nad obstoječim stanjem. »Moralni razsodniki«, kot takšne posameznike imenuje Becker (v Goode in Ben–Yehuda 2009, 26), si v obliki kampanj in skupin pritiska prizadevajo vzpostaviti nove ukrepe, saj verjamejo, da so obstoječi neučinkoviti. Velikokrat, čeprav to ni vedno nujno, tako Goode in Ben–Yehuda (2009, 27), imajo od takšnega delovanja tudi osebne koristi. Skupine pritiska pa ne dosežejo nujno popolne institucionalizacije, še več, nekatere ne preživijo niti konca moralne panike, ki jih je ustvarila (prav tam).

Goode in Ben–Yehuda (2009, 143–144) razlikujeta med lobiji ali uveljavljenimi skupinami pritiska in družbenimi gibanji. Medtem ko lobiji nastopajo v političnem procesu kot »insiderji«, ki imajo neposreden dostop tako do zakonodajalcev in politikov kot tudi stalen dostop do medijev, predstavljajo družbena gibanja drugačno obliko skupin pritiska. Njihovi aktivisti so »outsiderji« v glavnem toku političnega dogajanja in so zato brez neposrednega dostopa do vplivnih skupin. Da bi pritegnili pozornost medijskih in političnih institucij in se z njimi povezali, se morajo za dosego svojih ciljev stalno bojevati. Pri tem imajo na voljo štiri metode: nasilje, protesti in demonstracije, dostop do medijev in neposredni pozivi javnosti.

Enega najpogostejših načinov, na katerega poskušajo družbena gibanja legitimirati svojo realnost, predstavlja retorično prepričevanje prek medijev. Namesto argumentiranega utemeljevanja prednosti in slabosti se njihovo opredeljevanje osredotoča na poenostavljeno slikanje dobrega in zla v jeziku moralnega zgražanja. Da bi pritegnila kar največjo pozornost, družbena gibanja tako kot drugi opredeljevalci pogosto pretiravajo. To se kaže predvsem v osredotočanju in poudarjanju najslabših mogočih izidov stanja, proti kateremu se izrekajo, in prikazovanju stanja kot tipičnega, s čimer poskušajo diskreditirati nasprotna stališča (prav tam, 144–147).

Pozornost vseh »moralnih razsodnikov« je v moralni drami usmerjena v deviante, Druge, poosebljeno zlo ali drugače – v »ljudske hudiče«.

2.2.6 »Ljudski hudiči«

Ljudski hudiči predstavljajo vse »tisto, kar ne bi smeli biti« (Cohen 2002, 2). Kot grešni kozli »preusmerjajo pozornost stran od najbolj perečih, vendar nerešljivih družbenih vprašanj« (Goode in Ben–Yehuda 2009, 117). Ker s svojim neprimernim delovanjem domnevno spodkopavajo in sprevrtaajo moralni red in s tem škodujejo družbi kot celoti, morajo biti pri svojem delovanju ustavljeni, njihova dejanja pa nevtralizirana (prav tam, 28). Ko v procesu simbolizacije pridobijo stereotipno oznako »nedvoumno neugodnih simbolov« (Turner in Surrace v Cohen 2002, 28), je njihova vloga dokončno izoblikovana; od tu dalje se vsaka omemba predstavnikov nove kategorije osredotoča izključno na njihove negativne lastnosti (Goode in Ben–Yehuda 2009, 27). Ljudski hudiči pa lahko živijo naprej tudi po koncu moralne panike, ki jih je ustvarila, in sicer v nemalokrat nostalgični maniri kolektivnega spomina, kjer kot učbeniški primerki prepoznavnih družbenih tipov pripravljene čakajo na nova »rekrutiranja« (McRobbie 2004, 204).

2.3 Teorije moralne panike

»Zakaj moralne panike? Zakaj javnost, mediji, izvrševalci zakona, politiki in skupine pritiska v določeni družbi in določenem času postanejo močno zaskrbljeni glede stanja, pojava, zadeve, vedenja ali domnevne grožnje, če trezna presoja dokazov ne upravičuje tolikšne zaskrbljenosti,« se sprašujeta Goode in Ben–Yehuda (2009, 52).

Med številnimi teorijami, ki poskušajo razložiti vzroke za nastanek moralne panike, se kot najboljša avtorjema ponuja tista, ki jo izpostavlja dimenzija *elita* proti *množici*. Izhajajoč iz števila ljudi, ki sprožijo paniko, in mesta, kjer se ta pojavi, oblikujeta tri teorije moralne panike: teorijo široke javnosti, teorijo interesnih skupin in teorijo elit (prav tam). Teorije bomo na tem mestu natančneje opredelili.

2.3.1 Teorija široke javnosti

Kot pove že ime, teorija zagovarja trditev, da moralna panika izvira iz širše javnosti in izbruhne, ko množica pojav dojame kot resno grožnjo svojim vrednotam, varnosti in obstoju. Izraz zaskrbljenosti v drugih, bolj organiziranih in specializiranih družbenih sektorjih, kot so mediji, politiki, skupine pritiska in izvrševalci zakona, je v tem primeru samo manifestacija neke splošno razširjene zaskrbljenosti in strahu. Zaskrbljenost se pojavi bolj ali manj spontano, čeprav je lahko tudi vodena. Včasih se zdi, da so politiki in mediji glavni ustvarjalci zaskrbljenosti, a so ti v svojih namerah nemočni, če ni med

širšo javnostjo že prej prisotna latentna zaskrbljenost glede določenega stanja (Goode in Ben–Yehuda 2009, 55–56).

Moralne panike pogosto privedejo do populističnih občutij, ki izvirajo iz širše javne zaskrbljenosti glede pripadnikov vplivnih statusnih položajev. Zarote, povezane s privilegiranimi posamezniki ali družbenimi skupinami, ki za uresničevanje svojih koristi delujejo na račun »običajnih« in »delovnih« ljudi, predstavljajo plodna tla za nekatere najbolj sovražne in zastrašujoče govornice (prav tam, 57). Govornice, folklorne zgodbe, urbane legende ter druge oblike kolektivnega vedenja, ki razpihujejo plamen moralnih panik, si torej težko zamišljamo brez populističnega elementa. Uspešnost njihovega pojavljanja in kroženja dobro razloži teorija široke javnosti, ki poudarja izvor številnih moralnih panik na dnu družbeno-ekonomske lestvice, od koder se te širijo navzgor (prav tam, 58).

2.3.2 Teorija elit

Teorija elit temelji na klasičnem marksističnem pristopu, po katerem vladajoči razred z »vladajočimi idejami«, ki ustrezajo njegovim dominantnim interesom, obvladuje kapitalistično ekonomijo (Hall 2004, 68–69). Teorija pravi, da elita namerno sproži kampanjo, ki ustvarja zaskrbljenost, strah in paniko glede določene teme pri določenem delu družbe, da bi preusmerila pozornost ljudi stran od resničnih družbenih problemov, katerih reševanje bi lahko ogrozilo njene interese. Teorija predpostavlja premoč elite nad ostalimi člani družbe in nadzor nad mediji, zakoni in viri, od katerih so odvisne različne družbene skupine (Goode in Ben–Yehuda 2009, 62).

Kot ilustrativni primer³ elitnega modela Goode in Ben–Yehuda (2009) navajata Hallovo analizo britanskega mladostniškega uličnega kriminala iz zgodnjih sedemdesetih let dvajsetega stoletja. Hall (in drugi v Goode in Ben–Yehuda 2009, 63–66) je prikazal, da je šlo v omenjenem primeru za moralno paniko glede domnevnega porasta kriminala in neučinkovitega spopadanja z njim, in to v času, ko ta statistično gledano ni naraščal⁴. Pretirana pozornost medijev, javnosti, sodišč, policije, strokovnjakov ter širše države je

³ Nasprotno Hall (in drugi v Thompson 1998, 18) svojega primera ni interpretiral »konspirativno« v smislu elitno zasajene moralne panike z namenom ohranjanja moči in privilegijev elite. V središču pozornosti umešča načine, na katere institucije favorizirajo določene interpretacije dogodkov, ki prispevajo k ohranjanju družbenega reda.

⁴ Waddington (v Goode in Ben–Yehuda 2009, 75) je pozneje temu nasprotoval z utemeljitvijo, da naj bi statistike dejansko zabeležile porast uličnega kriminala v šestdesetih in sedemdesetih letih prejšnjega stoletja. Kritik dodaja, da je glavna pomanjkljivost koncepta kriterij (ne)sorazmerja, brez katerega je nemogoče določiti, ali je zaskrbljenost zaradi določenega problema utemeljena ali ne.

bila nujna za preusmeritev pozornosti stran od resničnega problema, ki ga je predstavljala gospodarska recesija in z njo kriza britanskega kapitalizma. Vladajoča elita v podobi kapitalističnega razreda je prek »*orkestrirane hegemonije*« (Hall in drugi v Goode in Ben–Yehuda 2009, 64) uspela prepričati ostale dele družbe, da dežurni krivec za krizo tiči drugje: v ohlapnosti reda in zakona, ki ima za posledico povečanje kriminala. Kot ugotavlja Jenkins (v Thompson 1998, 16), se je za učinkovito izkazala tudi rasistična retorika proti temnopoltim »ljudskim hudičem«, ki je služila odvratanju delavskega razreda od skupnega delovanja.

Hallova analiza je opozorila na pomembno vlogo medijev pri vzdrževanju obstoječih struktur moči znotraj institucionalnega družbenega reda. Formalna in institucionalna odvisnost od uradnih virov medije sili k sprejemanju definicij prvotnih določevalcev. Z nevtralnim in vrednostno odsotnim ravnanjem mediji »*reproducirajo definicije vplivnih*« (Hall in drugi v Goode in Ben–Yehuda 2009, 64), s čimer prispevajo k družbenemu nadzoru, ki ga elita v času krize nujno potrebuje za doseglo hegemonске kontrole javnega mnenja (prav tam, 65–66).

Kot poudarja Thompson (1998, 19), mediji ne proizvajajo moralne panike nujno z namero, da bi preusmerili pozornost stran od ekonomskih problemov, temveč problemi sami ustvarijo obremenitve, na katere mediji odgovorijo s poudarjanjem njihovih simptomov. »Zgoščena medijska pozornost«, tako Hall in drugi (v Thompson 1998, 61), »potrdi status velike javne zaskrbljenosti zadev, ki so poudarjene«. Spirala pomembnosti (angl. *spiral of signification*), kot proces javnega podeljevanja pomenov, ki v sebi okrepi pomembnost dogodkov, poimenujeta Hall in Jefferson (v Thompson, 16), je tesno prepletena s pojmom konvergence, ki na impliciten ali ekspliciten način poveže dejavnosti tako, da med njimi vzpostavlja vzporednice. Kot izpostavlja Thompson (1998, 20), pa namen takšnega povezovanja ni v poudarjanju resničnih dogodkov, temveč v poudarjanju njihove nevarnosti za družbo. Spirala pomembnosti prav tako ne obstaja v vakuumu in deluje le v primeru, ko so povezave prepoznavne, ali drugače, kadar te temeljijo na že uveljavljenih ideoloških sklopih ali diskurzivnih formacijah (prav tam).

2.3.3 Teorija interesnih skupin

V nasprotju z elitno teorijo teorija interesnih skupin zagovarja stališče, da moralno paniko običajno ustvari srednji nivo družbe, ki ga sestavljajo profesionalne organizacije,

policija, mediji, verske skupine, izobraževalne in druge ustanove. Interesi teh skupin pri ustvarjanju in vzdrževanju moralne panike so lahko v popolnem nasprotju z interesi elite (Goode in Ben–Yehuda 2009, 67). Osrednje vprašanje, ki si ga zastavlja ta pristop, se glasi: »Komu moralna panika koristi?« Čeprav so materialni in ideološki oziroma moralni cilji običajno ločeni, razlagata Goode in Ben–Yehuda (prav tam), gre v tem primeru za prepletanje obeh vidikov. Delovanje aktivistov v interesnih skupinah je resda usmerjeno k višjim in bolj plemenitim ciljem, vendar pa to skoraj vedno vpliva na njihova status in moč. In obratno, želja po materialnih in statusnih interesih običajno utrjuje ideologijo in moralo interesnih skupin. Ne glede na to, da je zasledovanje obeh ciljev neizogibno povezano, pa lahko en vidik v moralni paniki prevlada nad drugim (prav tam, 68–69).

Če povzamemo, lahko zaključimo, da so različne teorije uporabne za pojasnjevanje različnih moralnih panik. Bolje kot posamezne teorije, ki se osredotočajo zgolj na en vidik moralne panike, te pojasni kombinacija različnih teorij. Teorija široke množice usmerja pozornost na strah, ki je prisoten med množico v latentni obliki, njegovi artikulacijo in manifestacijo pa omogočajo šele aktivnosti in gibanja interesnih skupin. Pri tem morala določa vsebino panike, s tem ko priskrbi temo, okoli katere se panika oblikuje, interesi pa določajo, kdaj bo ta izbruhnila. Ko poskušamo razložiti moralno paniko, moramo torej vedno preučiti vse nivoje družbe – od množic do elit kot tudi celotno polje od ideologije in morale do statusnih in materialnih interesov (prav tam, 69–71).

3 SODOBNE MORALNE PANIKE

3.1 Poskus opredelitve

Misel, da moralne panike niso nov pojav (Goode in Ben–Yehuda 2009; Thompson 1998), je potrdilo preteklo stoletje, ki je zabeležilo številne primere, povezane predvsem s kriminalom in z mladimi, katerih dejanja so bila pogosto interpretirana kot nemoralna in zato nevarna ustaljenim vzorcem družbenega delovanja.

Kljub kontinuiteti pojavljanja moralnih panik pa med današnjimi panikami in njihovimi predhodnicami, tako Thompson (1998, 1–2), obstajajo pomembne razlike, ki preprečujejo, da bi prve razumeli zgolj kot logično nadaljevanje drugih. Sodobne panike zaznamujeta hitra porast in vseobsegajoča narava. Ne mine dolgo, ko staro paniko nadomesti nova, in če so se zgodnejše panike še osredotočale na točno določeno skupino (npr. mladostniki, ki so se zbirali v kavarnah, uživalci drog ali mladi temnopolti »žeparji«), bi to težko trdili za sodobne moralne panike, ki v svoje mreže združujejo veliko večje število ljudi (prav tam).

Porast in večjo raznolikost moralnih panik zaznava tudi Brookes (2000, 195), ko ugotavlja, da so se tradicionalnim preplahom in moralnim panikam pridružile nekatere nove oblike, povezane na eni strani s panikami in preplahi glede zdravja, na drugi pa s pedofilijo in pornografijo.

Kot poudarja Thompson (1998, 72), je glavna značilnost moralnih panik, povezanih s seksualnostjo, osredotočenost na diskurze nadzorovanja in zagovarjanje pojmov »normalnega«, »naravnega« in s tem »moralnega«. Po mnenju Foucaulta in Weeksa (v Thompson 1998, 73) je pomembnost spola kot posebnega družbenega »določevalca« v moderni družbi utemeljena v kulturni domnevi o spolu kot najbolj pristnem pričevalcu resnice o nas samih. Prav zaradi tega naj bi ta po njunem mnenju tudi postal subjekt kontroverznosti in panik, polje seksualnosti pa posledično subjekt družbenega nadzora. To razloži dejstvo, da so prav moralne panike, ki zadevajo seksualnost, med najpogostejšimi in imajo tudi najbolj resne posledice v moderni družbi (prav tam).

3.2 Revizija koncepta

Kljub velikemu uspehu, ki ga je doživel koncept moralne panike – ali pa prav zaradi tega –, je treba stari koncept, ki temelji na stopnjah in ciklih, v spremenjenih razmerah postmoderne družbe obravnavati drugače, v svojem članku *The moral panics in the age of postmodern mass media* utemeljuje Angela McRobbie (1994).

McRobbiejeva (1994, 198) postavi tezo, da so moralne panike danes še vedno prisotne. Še več, moralne panike se ne pojavljajo več zgolj »vsake toliko časa«, kot to uči kanonizirana definicija, niti niso več nenamerni izid novinarske prakse. Nasprotno, moralne panike so »postale način, na katerega so dnevni dogodki predstavljeni javnosti« (McRobbie in Thornton 1995, 560) in se danes uporabljajo kot »standarden odziv, dobro poznana, včasih utrujajoča in celo smešna retorika, namesto izjemne, nujne intervencije« (McRobbie 1994, 198).

Vse to napeljuje k prevpraševanju uporabnosti koncepta in moralne panike kot »metafore, ki kompleksno družbo prikazuje kot eno samo osebo, ki doživlja nenaden strah glede svojih vrlin« (McRobbie in Thornton 1995, 567). Dnevne moralne panike so namreč mnogo manj monolitne in hegemonске, kot to predvideva stari model. Že uveljavljenim glasovom, ki spremljajo moralne panike, so se v pluralni družbi pridružili nekateri novi, kar je povzročilo spremembe v njihovih odnosih in razmerjih njihovih moči. Pomembna razširitev glasov, ki nastopajo proti tradicionalnim varuhom morale, prihaja s strani okrepljenih interesnih skupin in skupin pritiska, ki z zagotavljanjem takojšnjega odgovora na medijsko demoniziranje skupin, ki jih predstavljajo, opravljajo dve pomembni nalogi: prvič, dokazujejo, da nekdanj nebogljeni ljudski hudiči zdaj lahko »udarijo nazaj«, in drugič, s svojo medijsko kompetentnostjo in učinkovitostjo zagotavljanja nasprotnih informacij te skupine predstavljajo nepogrešljivi medijski vir v času, ko medijsko industrijo vse bolj klestijo časovni in finančni okviri (McRobbie 1994, 201). Ker so moralne panike neločljivo povezane s konservativno politiko in ostajajo »ena najbolj učinkovitih strategij desnice za zagotavljanje popularne podpore njenim vrednotam in politikam« (prav tam, 198), lahko te skupine v odsotnosti močne vladne opozicije prevzamejo njen položaj. Prav tukaj prihaja vprašanje učinkovitosti ali neučinkovitosti teh glasov najbolj do izraza (prav tam, 213). Ne gre prezreti, da pomenijo moralne panike svojevrstno nasilje nad razumom, ki se udejanja prek promoviranja strahu in odvrčanja ljudi od kompleksnosti in vidnih družbenih problemov vsakodnevnega življenja. In nenazadnje, dodaja McRobbiejeva (1994, 199),

moralne panike še vedno vztrajajo na podobi družinskega življenja, ki postaja v luči globokih in navidezno nepopravljivih transformacij v odnosih med ženskami in moškimi vse bolj »nesprejemljiva in nevzdržna«. Manj kot sta konservativna politika in desnica uspešni pri nadziranju teh sprememb, bolj »divji« je njun repertoar moralnih panik, vse do točke, ko se te ne porajajo več zaradi družbenega nadzora, temveč iz strahu, da so »stvari ušle izpod nadzora« (McRobbie 1994, 199).

Diskurz strahu, ki je tesno povezan z uspešnostjo moralnih panik (Altheide 2009, 95), je konstruiran skozi sugestivne zabavne formate, ki promovirajo vizualno, čustveno in dramatično izkušnjo, s katero se člani skupnosti lahko identificirajo, z njo živijo in si jo delijo (Altheide 2002, 242). Medije in popularno kulturo nasploh gre v tem kontekstu razumeti kot promotor diskurza strahu, ki ne obstoji v vakuumu, temveč deluje kontekstualno (prav tam). Kot ugotavlja McRobbiejeva (1994, 210), ni prav nobenega razloga, zakaj bi »pošastna podoba drugega, temnopolte osebe, osebe, okužene z AIDS-om, serijskega morilca, ne prikazovala enakih lastnosti v nefikcijskih diskurzih, kot jih prikazuje v svetu popularne zabave, saj v svetu reprezentacije ni togih ločnic med obema«.

Če je stari model moralne panike še razlikoval med svetom medijske realnosti na eni in svetom družbene realnosti na drugi strani, se je ta ločnica danes, ko se družbeno nenehno definira znotraj medijev, povsem zabrisala (McRobbie 1994, 201). Hitrost in intenzivnost medijev pri ustvarjanju svoje lastne agende družbenih in političnih tem, ki jih nato poljubno preigravajo do meja skrajnosti, govorita o tem, da je mesto enostavnih moralnih panik nadomestila »neskončna mreža narativiziranih novic-zgodb in medijskih dogodkov« (prav tam, 212). Sodobnih moralnih panik tako ne gre misliti brez medijev (Cricher 2003, 131), ki so postali sinonim za škandale in moralne panike ter novodobni »ljudski hudiči« (Boethius v Lull in Hinerman 1997, 6).

Rutinizacija in predvidljivost medijskega rokovanja z moralnimi panikami se kažeta tudi v vse večji medijski (samo)refleksivnosti in medijskemu samonanašanju, ki ju mediji uresničujejo z različnimi retoričnimi strategijami (glej Garland 2008, 18). Postmoderni slog novinarskega pisanja, zaznamovan s prekomerno uporabo ironije, ki meji na parodijo, zdaj kot da postavlja pod vprašaj svoj lasten naslov: Ali gre za pravo moralno paniko, tako resno, da o njej poročajo tudi časopisi, kakršen je Guardian, ali pa gre zgolj za slabo kopijo sloga popularnega tiska? (McRobbie 1994, 202). Profesionalni

novinarski slog, skrbno uglašen s popularnostjo »človeških zgodb«, je tako tudi plod zahtev vedno bolj konkurenčnega medijskega okolja, ki časopisom v zameno za »zdravo naklado« ponuja vlogo moralnih varuhov, ki so vedno na preži za novimi oblikami zaskrbljenosti in ogorčenja (McRobbie 1994, 202).

McRobbiejeva ni edina, ki je v luči širših družbenih sprememb kritična do tradicionalnega⁵ modela moralne panike. Tudi Boethius (v Critcher 2003, 148) meni, da je moralne panike (vsaj glede mladine in medijev) danes vse težje vzdrževati, in sicer zaradi štirih specifičnih sprememb: eksplozije novih medijev in popularne kulture, večjega pluralizma in raznolikosti tako moralnih kot kulturnih vrednot, zmanjšanja družbenih in političnih napetosti med razredi ter večje heterogenosti v družbeni sestavi in življenjskih stilih populacije.

Posebno kritičen je do modela (in teorije moralne panike nasploh) Watney (v Critcher 2003, 149), ko obravnava spodletelo moralno paniko glede AIDS-a in spolnosti. Po njegovem modelu ne uspe vzpostaviti ključnih povezav, s tem ko vztraja pri razumevanju moralnih panik kot diskretnih entitet namesto razumevanja le-teh v kontekstu povezanega diskurzivnega toka:

Teorija moralne panike ni sposobna konceptualizirati množičnih medijev kot industrije, ki je intrinzično povezana z ekscesom, s požrešnim apetitom in slo po zamenjavah, premetitvah, ponavljanjih in pomenskih prazninah. Teorija moralne panike je v zadnji instanci vedno zavezana naslavljanju in razločevanju 'reprezentacije' in arbitrarnosti 'resničnega' in zato ne more razviti polnovredne teorije o delovanju ideologije znotraj vseh reprezentacijskih sistemov. Zdi se, kot da se moralne panike pojavijo in izginejo, kakor da reprezentacije ne bi bile prostor stalnih ideoloških bojev za pomene znakov (Watney v Bulc 2003, 261).

Politike in prakse, ki »nadzorujejo poželenje«, po Watneyu (v McRobbie 1994, 209) namreč ne izvirajo zgolj iz enega ali dveh centraliziranih mest družbenega nadzora, temveč so te v družbi endemične. V tem kontekstu gre moralno paniko razumeti kot lokalno okrepitev oziroma »mesto trenutne bojne črte« (prav tam).

⁵ S tradicionalnim modelom naslavljam Cohenov procesualni model, na katerega se – v nasprotju z atributivnim modelom – navezuje večina kritik (glej Critcher 2008, 142).

3.3 Moralna panika kot hevristično orodje

Namesto opustitve moralne panike kot neustreznega modela, ki da se osredotoča zgolj na »pristine« primere, medtem ko »neuspele« v celoti prezre (Ungar v Critcher 2003, 149–150), Critcher (2003) odgovori z njegovo revizijo. Ta temelji na študijah več primerov, med katerimi pomembno mesto zavzemajo tudi tako imenovani neuspeli primeri, ki avtorju razkrivajo vrzeli med teorijo in prakso ter obratno. Revizija zajema tako atributivni (Goode in Ben–Yehuda) kot procesualni model (Cohen), pri čemer revizija prvega avtorju služi kot podlaga za revizijo drugega modela.

Iz atributivnega modela Critcher (2003, 150–151) izloči vse reference na javno mnenje, saj naj bi šele interakcija med mnenjem elit(e) in opredeljevalci ustvarila zaskrbljenost in konsenz. Kriterija zaskrbljenosti in konsenza tako ne moremo več uporabljati nekritično in brez upoštevanja njunega obsega. Kot neuporabna sta se izkazala kriterija sovražnosti in kratkotrajnosti. Ne samo, da revidirani model sovražnosti in z njo povezanih ljudskih hudičev ne razume kot nujne sestavine moralne panike, temveč za resno empirično napako šteje tudi vsakršno vnaprejšnje predvidevanje slednjih. Neustreznost kriterija kratkotrajnosti pa se kaže v njegovi nejasnosti. Analizirani primeri⁶ so namreč pokazali, da je panika velikokrat trajala več let, namesto zgolj nekaj mesecev ali tednov. Ker se je atributivni model na splošno izkazal za manj zadovoljivega, tako Critcher (prav tam), ga z izjemo nekaterih poudarkov lahko opustimo.

Model ohranja kriterij nesorazmerja, vendar nanj gleda širše kot zgolj na vprašanje pretiravanja, s tem ko upošteva tudi vzroke in učinke izkrivljanja družbenega problema. Enega pomembnejših poudarkov predstavlja doda(t)ni kriterij *opredeljevalci*, ki vključuje tako glavne opredeljevalce problema kot tudi tiste, ki le-tem nasprotujejo. Posebno pozornost novi kriterij namenja motivom in načinom, ki se jih opredeljevalci poslužujejo za dosego svojih ciljev, in stopnji njihovega uspeha. Osvetljuje tudi pomembno vlogo medijev, in še posebej popularnega tiska, pri aktivnem opredeljevanju (prav tam, 151).

V nadaljevanju predstavljamo revidirano različico procesualnega modela s pripadajočimi postopki in kritičnim komentarjem h Cohenu (Critcher 2003, 151–154):

⁶ Koncept moralne panike je Critcher (2003) apliciral na primere AIDS-a, ekstazija in rejva, »opolzkih« videov, zlorab otrok v družini in pedofilije.

1. *Vznik: oblika, novost, grožnja.* Zadeva lahko zavzame različne pojavne oblike, pri čemer je sam dogodek manj pomemben kot tisto, kar ta simbolizira. V tem kontekstu lahko razlikujemo med novičarsko in ideološko vrednostjo dogodka.
2. *Medijsko odkritje: stilizacija in stereotipiziranje; pretiravanje, izkrivljanje, napovedovanje in simbolizacija; občutljivost; ljudski hudič.* Poudarek je na variiranju znotraj medijev in med njimi v smislu reproduciranja stilizacije, stereotipiziranja, pretiravanja in izkrivljanja, ki so značilni za tabloidni tisk. Da lahko govorimo o simbolizaciji, morajo mediji kot celota postati občutljivi na zadevo. Ali drugače: če želi »tabloidna« agenda postati učinkovita, se mora ta razširiti na druge medije in jih prepričati, da jo sprejmejo kot njihovo skupno agendo. Kot ugotavlja Critcher (2003, 152), je bil Cohen točen glede metod medijskega prikazovanja, odprto pa ostaja pomembno vprašanje določitve obsega medijskega prikazovanja.
3. *Moralni razsodniki: pomembni akterji; odnos do medijev; orientacija, podobe in vzročne pojasnitve.* Glede na to, da lahko mediji neodvisno od drugih skupin sprožijo moralno paniko, moralni razsodniki niso njena nujna sestavina. So pa vsekakor uporabni. Kljub manjšemu vplivu »opredeljevalcev« znotraj britanske tradicije, je ta izraz veliko bolj natančen od izrazov moralni razsodniki ali skupine pritiska. Določa skupine, organizirane z namenom opredeljevanja glede zadeve, katere pomembnost služi interesom te skupine. Nasprotno pa razlikovanje med opredeljevalci, kvaziavtoritarnimi skupinami in strokovnjaki ni vedno enostavno.
4. *Strokovnjaki; identifikacija; razlogi za opredeljevanje; medijska akreditacija.* Študije primerov so pokazale, da strokovnjaki niso vedno med vplivnejšimi akterji. Panika lahko temelji tudi na zatiranju pogledov tistih, ki imajo moč strokovnega opredeljevanja. Takšno zatiranje je bilo opazno v nepravilni medijski predstavitvi strokovnih ugotovitev. Bolj pogosta od zatiranja je praksa medijskega akreditiranja opredeljevalcev kot strokovnjakov, pri čemer strokovnosti ne gre razumeti kot značilne lastnosti posameznika ali skupin, temveč kot nekaj, kar je slednjim podeljeno šele s strani medijev.
5. *(Novo) Konsenz elit(e) in zaskrbljenost, ki temelji na izkrivljanju.* Za razvoj moralne panike mora biti prisotna zadostna stopnja zaskrbljenosti in konsenza med elitami, kar je lažje dosegljivo v odsotnosti organizirane opozicije. Z umestitvijo

nove stopnje⁷ v Cohenov model Critcher (2003, 153) izpelje sintezo procesualnega in atributivnega modela.

6. *Obvladovanje in reševanje: predlogi rešitev, sprejetje ukrepov; proceduralni/zakonski; učinkoviti/simbolični.* Ugotovitve o zaključku moralne panike so jasne: do njih pride zaradi sprememb v zakonu ali postopkih, ki urejajo zakon. Instrumentalne ali simbolične, zakonske rešitve predstavljajo obliko narativnega zaključka.
7. *Ponik: časovnost, ponovitev; poznejši status.* S sprejetjem zakona družbeni problem izgubi zagon. Z novimi dogodki se lahko ta pozneje ponovno obudi ali pa se, nasprotno, rutinizira znotraj obstoječih okvirov spopadanja z družbenimi problemi.
8. *Zapuščina: dolgoročni učinki; odnos do drugih zadev.* Novi zakoni kot posledice moralnih panik imajo lahko tudi materialne učinke na vpletene državne institucije. Prav tako ali še bolj pomembni pa so njihovi kulturni in ideološki učinki (Critcher 2003, 151–154).

Pri iskanju odgovora na vprašanje, ali je torej koncept moralne panike danes, ko o njem govorimo kot o »ustaljeni novinarski praksi« (McRobbie 1994, 198) in sintagmi, ki »dokazano zamegljuje več kot razkriva« (McRobbie in Thornton 1995, 567), sploh še smiseln in uporaben, se je vredno zaustaviti ob naslednji misli: »Moralna panika je koncept, abstrakcija, ki nam omogoča zasledovati podobnosti med sicer navidezno različnimi pojavi. Opredeljuje skupne značilnosti tistih družbenih problemov, ki se pojavijo nenadoma, povzročijo osuplost med vplivnimi institucijami in za katere se zdi, da zahtevajo izredne ukrepe« (Critcher 2005, 2). Pri tem gre poudariti zlasti to, da je moralna panika »idealni tip«, za katerega »ni nujno, da ustreza vsem primerom«; dovolj je že, če razkrije podobnosti in razlike med primeri (Critcher 2003, 154). Razpon je namreč širok: od primerov, kjer deli družbe v celoti in brez opozicijskega glasu prevzemajo enotno definicijo problema, do manjših ali večjih odklonov od tega tipa.⁸ Kadar prihaja do variacij in intervencij na skorajda vsaki stopnji, pa je nastanek moralne panike onemogočen.

⁷ Novo stopnjo Critcher umesti med stopnji *vklučitev strokovnjakov* (3) in *obvladovanje in reševanje* (4) (glej poglavje *Opredelitev moralne panike*).

⁸ Critcherjevi (2003, 154) analizirani primeri so pokazali, da sta se idealnemu tipu moralne panike najbolj približala primera »opolzkih« videov in pedofilije. Precejšnje variacije od idealnega tipa, ki pa še vedno ohranjajo nekatere osnovne elemente modela, predstavljajo primeri fizičnih oziroma spolnih zlorab v družini, ekstazija in rejva. Nasprotno pa lahko primer AIDS-a razumemo kot neuspelo moralno paniko, saj so bile variacije in intervencije prisotne skorajda na vsaki stopnji.

Kot vsak idealni tip tudi moralna panika ponuja le delni odgovor v smeri celovitega razumevanja vprašanja, kako družbeni problemi postanejo definirani kot grožnja moralnemu redu. »Moralna panika je začetek, in ne cilj,« zapiše Critcher (2003, 178), ko sklene, da »za zdaj še ne moremo brez nje«.

4 ANALIZA PRIMERA

Teoretski podaljšek revizije modela moralne panike nam bo v pričujočem poglavju služil kot hevristično orodje pri razčlembi primera Baričevič. Analiza prispevkov, ki so jih slovenski tiskani mediji in spletni medij objavili v obdobju med 3. februarjem in 15. marcem, vključuje prispevke informativnih in interpretativnih zvrsti spletnega medija Požareport.si, dnevnikov Delo, Dnevnik in Slovenske novice, tedenskih prilog Delo–Mag, Dnevnikov Objektiv, Nedelo in Sobotna priloga ter tednikov Demokracija, Družina, Mladina in Reporter. Critcherjev revidirani model, ki predstavlja naše glavno metodološko orodje, bomo po potrebi dopolnili s tekstualno analizo, ki bo obsegala analizo poimenovanja, analizo tem in analizo oblike.

4.1 Vznik družbenega problema

Ključni dogodek za vznik »primera Baričevič« predstavlja napad psov bulmastifov na njihovega lastnika Saša Baričeviča, ki se je zgodil 2. februarja 2010 na Oražnovi ulici v Ljubljani, in se je za napadenega končal s smrtnim izidom. Razlog, da so o dogodku naslednji dan, 3. februarja, poročali vsi slovenski dnevnik (elektronski mediji so o dogodku poročali že isti dan), gre iskati v dejstvu, da je ta zadostil (nekaterim) pogojem novinarske profesionalne konvencije, ki določajo, kdaj bo neki dogodek izbran za objavo v množičnih občilih. Kot uči *teorija novičarskih vrednot (news values)* Johna Galtunga in Marie Holmboe Ruge (v Erjavec in Poler Kovačič 2007, 127), naj bi dejavniki objavne vrednosti novinarju pomagali pri presoji tistih značilnosti zgodbe, ki jo delajo vredno unovičenja. Poglejmo поблиže seznam kriterijev objavne vrednosti, kakršnega izpostavlja Erjavec (1999, 56), in ga poskušajmo aplicirati na naš primer.

- *Širina vpliva dogodka* kot najpomembnejši kriterij pri presojanju dogodkov določa, da je dogodek tem pomembnejši, čim več ljudi zadeva in čim bolj neposreden je njegov vpliv. Napad psov je v konkretnem primeru terjal (le) eno smrtno žrtev, vendar lahko zaradi preteklih, medijsko že izpostavljenih konfliktnih dogodkov, povezanih z dotičnimi psi, govorimo o pomembne(jše)m vplivu tega dogodka.
- *Zemljepisna bližina dogodka* pomeni razdaljo med krajem dogodka in občinstvom. Glede na to, da se je dogodek zgodil v Ljubljani, obstaja velika verjetnost, da bo zanimanje zanj veliko.

- *Časovnost* poudarja, da je novica toliko bolj pomembna, kolikor je ta sveža. Elektronski mediji so o dogodku poročali še isti dan, dnevni tisk pa takoj, ko je bilo to mogoče, torej dan pozneje.
- *Prominentnost dogodka* poudarja poročanje o pomembnih in znanih ljudeh. Kot o strokovnjaku s področja medicine in direktorju ter solastniku znane zasebne zdravstvene ustanove v središču Ljubljane, ki je imel neposredne stike tudi z vplivnimi predstavniki družbene moči, lahko o zdravniku Saši Baričeviču govorimo kot o (pogojno) javni osebnosti (glej Giles 2000, 109). Zaradi nizke stopnje posluževanja značilnih medijskih reprezentacij za namene ustvarjanja in ohranjanja svoje družbene moči in prepoznavnosti v družbi pa bi slednjega težko imenovali za pripadnika »popularne elite«, kot novo, medijsko skonstruirano sodobno elito poimenuje Legan Cvikl (2011).
- *Novost, nenavadnost* izpostavlja tiste redke dogodke, ki jih večina ljudi nikoli ne doživi neposredno in so za občinstvo zelo zanimivi. Kljub reku, da *ni novica, če pes ugrizne človeka, temveč če človek ugrizne psa*, lahko primer Baričevič, ki se je končal s smrtnim izidom, v luči zgornjega kriterija razumemo kot nenavaden dogodek, ki kliče po pozornosti in zbuja domišljijo. Spomnimo: *dobra novica je slaba novica*. Treba pa je na tem mestu poudariti, da se je lik Saše Baričeviča v preteklosti že pojavljal v medijih, najodmevneje po napadu psov na mimoidočega pešca leta 2006.
- *Konfliktnost* določa vrednost novic, kot so umori, atentati, vojne, napadi itd. Med slednje se zagotovo uvršča tudi nasilna smrt zaradi napada psov. Takšni dogodki so vredni »unovičenja« predvsem zato, ker temeljijo na predpostavkah o redu v svetu (Luthar 1998, 149).

Pri teoriji novičarskih vrednot smo se zaustavili, da bi opozorili na »prevaro transparentnosti« (Fiske 2004) na idealu in rutinah objektivnosti temelječega novinarskega diskurza in na tisti najbolj očiten vidik interpretacije realnosti, ki se začne uresničevati že v fazi izbora dogodkov. Da bi nadalje pojasnili, kako je primer postal interpretiran kot grožnja moralnemu oziroma družbenemu redu, si pogledjmo поблиže

naslednje stopnje v postopku razvoja moralne panike, tj. medijsko odkritje problema, vključitev »moralnih razsodnikov«, vključitev strokovnjakov ter iskanje rešitev.⁹

4.2 Medijsko odkritje problema, vključitev »moralnih razsodnikov« ter iskanje rešitev

Z ljudmi, ki imajo bulmastife in pitbule mora biti nekaj narobe. Še tem bolj mora biti nekaj narobe z ljudmi, ki imajo po več bulmastifov in pitbulov. /.../ Toda imeti štiri bulmastife, štiri primerke tako gnusne in predvsem tako nevarne in strašljive pasme je tako bolno, da bi si to upal povedati človeku naravnost v obraz (Crnkovič 2010a, 9)!

Najbolj bran slovenski tednik Slovenske novice (SN) je 3. februarja objavil naslovno zgodbo »*Podivjani bulmastifi raztrgali Baričeviča*«, (SN 2010a, 1), ki ji je namenil približno polovico strani. Vizualna podoba naslovnice pritegne z naslovjem in fotografijo. Najopaznejši pri naslovju je veliki naslov, kjer debelo tiskane bele črke izstopajo na črnem ozadju, za (še) večjo dinamičnost in dramatičnost pa poskrbi rdeči »čeznaslov« (Kalin Golob in Poler Kovačič 2005, 294) *KONEC*. Pod njim se nahaja podnaslovni sklop, ki opravlja vlogo sinopsisa (Kalin Golob 2007, 170). V kontekstu dnevnega časopisja je fotografija konvencionalno obravnavana kot nizka kultura, ki se od nekdanj povezuje s senzacionalnim, manjvrednim žurnalizmom (Luthar 1998, 222). Prva, večja fotografija prikazuje policiste v zunanem okolju v večernem oziroma nočnem času, ki so postavljeni pred nedoločljiv objekt, ter policijski vozili in reševalno vozilo. Pomen fotografije uokviri šele besedilni kontekst, ki razkrije, da so policisti postavljeni pred garažni vhod, »kjer se je po prvih podatkih zgodila strahotna tragedija« (SN 2010a, 1). Manjša fotografija na desni strani predstavlja doprsno podobo Baričeviča v beli halji in z injekcijo v rokah ter služi vizualnemu dokazovanju avtentičnosti osebe kot zdravnika. Zanimiv je zorni kot fotografskega aparata, ki ne sledi realistični konvenciji horizontalne organizacije prostora, temveč vzpostavlja pogled od spodaj navzgor (žabja perspektiva). Takšen prijem vnaša v fotografijo »neko nenavadnost, ki ji človekova zavest prisodi ekspresivne poudarke« (Lampič 1987, 20), in krepi lik Baričeviča kot tistega, ki je »s pomočjo vplivnih političnih veljakov« dobil

⁹ Pri odločitvi za združitev stopenj procesualnega modela smo izhajali iz simbiotskega odnosa med akterji moralne panike. Kot opominja Critcher (18–19), stopnje od dve do pet v nobenem pogledu niso linearne, saj akterji v postopku vzajemno krepijo svoje interpretacije. Tako tudi ni razloga, da bi sekvenco, ki jo implicira model okrepitve odklonskosti (*angl.* deviancy amplification model), ne smeli »razbiti ali vsaj preusmeriti na več mestih« (Cohen v Critcher 2003, 19).

nazaj svoje pse in jih ohranil pri življenju, »čeprav je veterinarska stroka že zdavnaj odločila, da je treba zverine humano usmrtiti« (SN 2010a, 1).

Naslovna zgodba je natančneje predstavljena na tretji strani, v rubriki *Dan v novicah*, kjer so predvidljivo upovedani tisti dogodki, ki jim dnevnik pripisuje največjo pomembnost. Prispevek v uvodu predstavi Baričeviča kot »znanega ljubljanskega zdravnika«, njegove bulmastife pa opiše kot »smrtno nevarne« pse z »brutalno zgodovino« (Celec 2010, 3). V nadaljevanju popelje skozi »krvavo zgodovino«, kjer postreže z natančnimi opisi preteklih dogodkov:

*»Doživljal je **nepopisno grozo**, ko so se **zverine** zaganjale vanj. /.../ Julija 2002 sta Knight in Joy v naselju Špina pri Umagu **raztrgala** psičko mešanko. **Ubogo žival** je držala v naročju hčerka slovenske veterinarke V. K. K., v strahu pred hitro bližajočima se bulmastifoma je **psička** skočila na tla in začela bežati. Po šestih metrih sta jo Knight in Joy dohitela, eden ji je **zobe zasadil v vrat**, drugi ji je **razparal** trebuh /.../ Nato je Joy z **ostrimi zobmi ranila tudi psičko**« (prav tam, poudarila A. T. P.).*

Pri upovedovanju je opaziti nasprotje med »ubogo živaljo« in »psičko« na eni ter »zverinami« na drugi strani, kar konstruira zgodbo kot jasno polarizirano dramo med dobrim in zlim. Prispevek v nadaljevanju odgovarja na vprašanja o tem, kako je lastnik svoje pse uspel dobiti nazaj in kdo mu je pri tem pomagal. »Kriva je politika«, sporoča naslov, pri čemer beseda politika na tem mestu nastopa kot metonimija; prave krivce namreč predstavljajo »veljaki iz prejšnje Janševe in zdajšnje Pahorjeve vlade, ki po mnenju veterinarja prijateljujejo z Baričevičem« (prav tam).

Medijsko pozornost Slovenske novice stopnjujejo v naslednji dan, ko primeru namenijo celo naslovnico. Naslovne zgodbe se ponovijo na tretji strani, kjer beremo: *»Politika usmrtila dr. Baričeviča«* (Celec 2010b, 3), pri čemer se interpretacija dogodka odvija na dveh ravneh: prek čeznaslova *PRETRESLJIVO* in prek branja naslovne fotografije, ki prikazuje može, ko v krsti nosijo pokojnika iz priprte garaže. Fotografija garaže je postala simbol primera Baričevič, saj so jo v naslednjih tednih reproducirali malodane vsi mediji. Glede na zgoščenost izbranih besed, ki se nanašajo na »vznemirljive izseke iz resničnosti ali tako konotacijo omogočajo /.../« (Korošec 1998, 151), pa bi bilo moč govoriti o senzacionalističnemu učinku delov besedila (»Vir blizu preiskovalcev nam je povedal, da so ga dobesedno zmrcvarili, nekateri pravijo, da so na pasjih gobcih videli kri in koščke človeškega mesa /.../«). Izpostavljeni sta še dve (naslovni) zgodbi: *»Ko si*

Pogačnik opere roke» (Jankovič 2010, 2) in »Megliča šokiral novi napad psov« (Mal 2010, 4).

Zanimiva je stilizacija, ki se odvija okoli poimenovanja glavnih akterjev. Dr. Saša Baričevič vse bolj »postaja« »ugleden splošni zdravnik ljubljanske politične in podjetniške smetane« (Jankovič 2010, 2), še bolj očitna pa je simbolizacija psov kot nevarnih. Prek vizualnih reprezentacij in ob kopičenju slogovno zaznamovanih besed postajajo bulmastifi sinonim za »nevarne zveri« (Celec 2010b, 3) in s tem »nedvoumno neugodni simboli« (Turner in Surace v Cohen 2002, 28). Poleg izgube nevtralnega pomena, ki so ga prej imele besede, se učinek simbolizacije kaže tudi v poskusu, da bi napravil bralce/-ke občutljive na znake grožnje, ko dogodke, ki bi jih sicer dojeli kot nepovezane, oblikuje v simptome iste grozilne oblike odklonskosti (Thompson 1998, 36).

»Le dan pred tragično smrtjo dr. Saše Baričeviča sredi Ljubljane so v kalifornijskem mestu Fontana podivjani pitbuli in bulmastif napadli mater in njene štiri otroke med sprehodom – Eden od malčkov ne bo preživel – Sicer pa je bil Baričevič letos prva žrtev psov v Evropi in četrta na svetu, a jih je verjetno še več, saj iz Afrike in Azije ni verodostojnih podatkov – Lani rekordnih 32 smrtonosnih napadov psov v Evropi, prav toliko tudi v ZDA« (Stres 2010, 5).

Čeprav gre iz zgornjega razbrati, da so napadi s smrtnim izidom redki (*prva žrtev v Evropi in četrta na svetu*), prispevek z nizanjem napadov in dramatičnim načinom upovedovanja ustvarja nasproten vtis in krepi zaskrbljenost. Posebej povedna je domneva, da je smrtnih žrtev »verjetno še več«, ki jo lahko razumemo tudi kot implicitno obliko medijskega napovedovanja takšnih dogodkov v prihodnje.

Demonizacija pasme bulmastif se implicitno uresničuje tudi v Delovem prispevku *»Mešanica buldoga in mastifa«*, (Fe. M. 2010, 3), kjer novinar med drugim zapiše:

»Pasma je v Sloveniji precej manj navzoča kot drugod po svetu. To je velik pes, molosoidnega tipa, ki je po navadi rjave barve (različnih odtenkov). Njegova plečna višina lahko meri tudi do 70 centimetrov, doseže pa težo do 60 kilogramov. Že sama velikost in teža tega psa dajeta vedeti, da so ti psi težko obvladljivi, če se jim »strga«. Strokovnjaki poudarjajo, da so to načeloma miroljubni psi, a poudarjajo da jih je treba

že zgodaj dobro naučiti, kaj pomeni beseda »ne«, in tako zagotoviti, da ne bi delali preveč po svoje« (Fe. M. 2010, 3).

Da so mediji postali občutljivi na problem nevarnih psov oziroma nevarnih pasem, gre opaziti v »zgoščeni medijski pozornost, ki potrjuje status velike javne zaskrbljenosti zadev, ki so poudarjene« (Hall in drugi v Thompson 1998, 61). Prednostno tematiziranje problema je še posebej »transparentno« pri poročanju o tematsko (bolj ali manj) podobnih dogodkih, kar utrjuje stereotipno podobo psov kot nevarnih in istočasno deluje v smeri maksimizacije problema. Spomnimo: »/V/ečji kot je problem, več pozornosti si zasluži« (Goode in Ben–Yehuda 2009, 61). Poglejmo nekaj primerov:

- »Ko pasji zobje trgajo meso« (Ropac 2010, 3)
- »Pitbul žensko, buldog otroka« (U. S. 2010, 7)
- »Rotvajlerja v Avstriji do smrti obgrizla žensko« (Dnevnik 2010a, 12)
- »Rotvajler do smrti razmesaril otroka« (S. F. 2010, 24)
- »Pes ga je ugriznil« (S. J. 2010a, 8)
- »Pes skočil v sprehajalca« (S. J. 2010b, 8)
- »Bulmastifi najprej razmesarili pikico« (Celec 2010f, 3)
- »Evidentiranih 549 nevarnih psov« (Slovenske novice 2010c, 2)
- »Dunajčani zahtevajo uvedbo dovolilnic za nevarne pasme psov« (Dnevnik 2010b, 35)
- »Psa sta klala vso noč« (Bakal 2010, 10)
- »Psa pokončala jelena« (B. O. 2010, 10)
- »Ovčar grizel« (Slovenske novice 2010d, 11)

V opredeljevanje se takoj po napadu vključijo strokovnjaki v podobi veterinarjev in kinologov. »Štirideset let se poklicno ukvarjam s psi, zato vem, kaj se lahko zgodi. Baričevića sem opozoril, da ko bo v njihovih očeh naredil kaj narobe, bo konec. To so namreč zelo samozavestni psi, ki jih, ko jim nekaj ni po volji, prav nič ne ustavi, ne glede na to, za koga gre,« je za Dnevnik povedal »ugledni kinolog« Jože Vidic (Pihlar in Lovšin 2010, 13). »Poklicna sprehajalka psov« Leda Zajc v izjavi za Delo pove, da »štirje [od začetka so bili štirje, a je policija po napadu na sprehajalca leta 2006 enega ustrelila] takšni psi nimajo kaj iskati v urbanem okolju« (Felc 2010b, 4). Dnevnik povzema besede kinologa Vlada Gerbca iz leta 2009, »ki je opozoril, da so trije veliki

psi kot brzostrelka in da nikoli več ne bi smeli biti skupaj, kajti ko so v krdelu, pred njimi ni varen niti gospodar« (Pihlar 2010b, 2).

Z izpostavljanjem neprimerne in nestrokovne odločitve odgovornih na ministrstvu za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano (MKGP) glede vračila (nevarnih) psov njihovemu lastniku mediji skupaj s strokovnjaki in žrtvijo napada psov iz leta 2006, Stanislavom Megličem, krepijo podobo nevarnih psov. Vendar pa pri tem ne gre toliko za to, da bi ti namenoma demonizirali pse, kot za to, da »problemi sami ustvarijo obremenitve, na katere mediji odgovorijo s poudarjanjem njihovih simptomov« (Thompson 1998, 19).

V luči tradicionalnega koncepta moralne panike lahko živali razumemo kot prikladne grešne kozle¹⁰ zaradi nezmožnosti ugovora na naraščajoče demoniziranje, istočasno pa te iste živali zaradi nezmožnosti (zakonskega) odgovarjanja za svoja »deviantna« ravnanja predstavljajo manj posrečeno »personifikacijo« zla. Strinjamo pa se lahko s Cohenom (2002, 7), ko pravi, da »že poročanje o določenih 'dejstvih' zadostuje za ustvarjanje skrbi, strahu, ogorčenja ali panike«.

V »boj za srca in glave« (Goode v Goode in Ben–Yehuda 2009, 144) čim večjega števila ljudi se takoj po napadu vpletejo tudi politiki, ki odgovorijo v skladu svojimi interesi. Kot odgovorni za okoliščine, ki so pripeljale do napada, vstopi na tem mestu v zgodbo minister za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano Milan Pogačnik iz vladajoče stranke Socialnih demokratov (SD), ki mu desnosredinski Slovenska ljudska stranka (SLS) v opoziciji in zunajparlamentarna stranka Nova Slovenija (NSi) očitata nezakonito in nemoralno postopanje pri vrnitvi bulmastifov njihovemu lastniku. »Kje je njegova vest,« sprašuje predsednik SLS Radovan Žerjav, ki še isti dan po dogodku ministra poziva k odstopu (Pihlar 2010b, 2). Ministrov odstop zahtevajo tudi v NSi:

»Pozivamo ministra Boruta Pahorja, da ministra razreši, če ne bo odstopil sam. Gre namreč za dvojna merila: minister Erjavec je moral oditi zaradi 'kant in smeti', minister Pogačnik pa ne bo odstopil, čeprav je objektivno odgovoren za smrt človeka. Mar res vladi več pomenijo smeti kot človeška življenjeja« (prav tam)?

Večina desnosredinskih opozicijskih strank si konsenz glede ministrove odgovornosti in njegove usode deli z mediji, ki so domala enotni pri opredeljevanju problema.

¹⁰ Na tem mestu uporabljamo izraz grešni kozel, s katerim poudarjamo namero demoniziranja. Ljudske hudiče pa razumemo kot končno dejanje tega demoniziranja.

»Toda minister Pogačnik pravi, da ne čuti odgovornosti, da je samo sledil svojim pravnim službam. Potemtakem ministra sploh ne bi potrebovali, saj vse izpeljejo že sami uradniki. A vprašajmo se raje, kaj bi bilo, ko bi pasja horda do smrti pogrizla mimoidočega otroka. Bi spet rekli, da je za to odgovoren mož, ki ni imel oblasti nad svojimi psi? Ne, za tragedijo je v prvi vrsti odgovoren minister Pogačnik« (Nežmah 2010, 16) !!!!!!!

»Bo smrt uglednega zdravnika vendarle streznila odgovorne, da denar in poznanstva ne morejo krojiti usode? V tej zgodbi ima najbolj krvave roke kmetijski minister Milan Pogačnik, zato bi moral že danes premierju ponuditi odstop. A je težko verjeti, da premore dovolj moralne odgovornosti za kaj takega. Krivdo bo, kot vselej, zvrnil na podrejene. Pogačnik je po izobrazbi veterinar, zato bi si kazen (odstop) zaslužil že zato, ker je v tem primeru »povozil« mnenje svoje stroke, ki je bilo tokrat enotno – psi so prenevarni, da bi še kdaj živeli skupaj« (Pihlar 2010a, 2)!

Na ministra s prstom pokaže tudi žrtev pasjega napada iz leta 2006 Stanislav Meglič, ko v *Dnevniku* ogorčen ugotavlja: *»Mislim, da je kmetijski minister prvi, ki bi moral napisati odstopno izjavo. Pri vračanju teh nevarnih psov lastniku je namreč šlo za vmešavanje politike, za močne zveze. In če država deluje na vseh področjih tako, kot je delovala v tem primeru, me je sram, da sem državljan Slovenije«* (Pihlar in Lovšin 2010, 13)!

Izpostavljeni primeri ministra Pogačnika nedvoumno postavljajo v vlogo ljudskega hudiča, vendar se demoniziranje ne uresničuje v celoti. Ne samo, da ima minister kot »insider« v glavnem toku političnega dogajanja (Goode in Ben–Yehuda 2009) na voljo različna sredstva za predstavitev nasprotnih pogledov, temu takoj po napadu večinsko stopijo v bran koalicijske stranke (SD in LDS) in predsednik vlade Borut Pahor. V koalicijskih strankah tako ne vidijo razloga za ministrov odstop, saj na bi ta ravnal po navodilih stroke in v skladu z zakonodajo (Pihlar 2010b). Čeprav je njihovo opredeljevanje v prvih dneh po napadu diametralno nasprotno tistemu v opozicijskih strankah, je na obeh straneh političnega prizorišča opaziti izogibanje krivdi in prelaganje odgovornosti za tragične dogodke na druge, kar Cohen (2002) in Béland (2005) razumeta kot prepoznavno značilnost moralnih panik. Prelaganje odgovornosti postane najbolj opazno ob koalicijskem sklicevanju na pomanjkljivo zakonodajo in ob ministri napovedi njene ustrežnejše ureditve (Šoštarič 2010b).

Napoved glede zaostritve odgovornosti lastnikov psov in zmanjšanja dovoljenega števila živali pri posamezniku predstavlja predvidljiv »način spopadanja« (Cohen 1972/2002, 1) z domnevno neustreznim stanjem, kar lahko beremo kot poskus »simbolne razrešitve moralne panike« (Cricher 2003, 141). Poskus tudi zato, ker ne moremo govoriti o konsenzu med glavnimi akterji glede predlaganih ukrepov za reševanje stanja. Iskanje (političnega) krivca doseže svoj prvi vrh 12. februarja, ko SLS ob podpori SDS vloži interpelacijo proti kmetijskem ministru Milanu Pogačniku.

Kritično se na predlog zakona o odgovornem lastništvu psov odzovejo v tedniku Mladina, kjer problematizirajo neprimernost spreminjanja zakonodaje na podlagi medijsko odmevnih in pogosto ekscesnih primerov. Ti po njihovem mnenju »niso samo povod za spreminjanje zakonodaje, lahko so tudi izgovor za sprejetje zakonskih rešitev, ki v drugačnih okoliščinah ne bi prestale zakonodajnega postopka« (Zgonik 2010a, 26). Proti »nepremišljenemu« (Zgonik 2010b, 9) spreminjanju zakonodaje se na protestnem shodu v Ljubljani opredelijo tudi v Društvu za zaščito živali, kjer izrazijo zahtevo po odstopu direktorice Veterinarske uprave Republike Slovenije (VURS) Vide Čadonič Špelič zaradi neustreznega izvajanja nadzora (posebej hišnih) živali.

Če so takoj po napadu »galerijo sodobnih ljudskih hudičev« (Cohen 2002, 32) polnile podobe podivjanih psov, se medijski diskurz v prihodnjih dneh prevesi na nasprotno stran vrvice, kjer oznako *nevarnih* s psov oziroma pasem prestavi na njihove (neodgovorne) lastnike (Ropac 2010b). Dogodek, ki poskrbi za korenit preobrat v zgodbi, predstavlja odkritje predmeta (umetni spolni ud), najdenega ob truplu Saše Baričeviča. Zaradi pomembnega vpliva tega odkritja na nadaljnji potek zgodbe lahko o slednjem govorimo kot o drugem ključnem dogodku primera. Strinjamo se s Critherjem (2003, 152), ko ugotavlja, da se ta lahko pojavi tudi na sredini, in ne nujno na začetku zgodbe.

O najdenem predmetu so prve poročale Slovenske novice, in sicer 4. februarja, ko so novico umestile v zadnji del podnaslovnega sklopa naslovne zgodbe »Politika usmrtila dr. Baričeviča« (SN 2010b, 1). Novica se na naslovnici ponovi 6. februarja, kot naslovna zgodba »Umetni penis za bulmastife«, ki na tretji strani razloži v čeznaslovu izpostavljeno »povezavo«:

»Sodeč po naših virih so živali prepeljali na nacionalni veterinarski inštitut pri veterinarski fakulteti, kjer na njihovih truplih opravljajo preiskave, da bi ugotovili, ali

se je pred napadom na človeka kaj dogajalo tudi z njimi. Vir pravi, da so že indici nakazovali, da je res tako /.../ Pokojni Saša Baričevič je bil večinski lastnik in direktor zasebne medicinske klinike Barsos, v kateri imajo svoje kartone številni znani Slovenci. Redkemu krogu ljudi pa je bilo znano, da je ta zdravnik gimnazijsko šolanje končal kot Aleksandra, nato pa se je odločil za (delno) spremembo spola (N. E. 2010, 3).

Še bolj eksplicitno najdeni predmet s psi in njihovim lastnikom poveže prispevek »Šokantno: blizu oklanega Baričeviča našli umetni penis s kondomom!«, ki ga 8. februarja objavi spletni časopis Požareport.si:

»Pri prvem veterinarskem pregledu ustreljenih oziroma evtanaziranih živali pa naj bi ugotovili tudi nekatere fizične spremembe na njihovih telesih (na tem mestu jih zaradi pietete do pokojnika razumljivo ne gre podrobno opisovati), ki namigujejo na nenavadna dogajanja, celo na sodomijo« (Požar 2010a).

Tema sodomije oziroma suma o spolni zlorabi živali utira pot zagovorniškemu diskurzu pred tistim o nevarnih psih oziroma pasmah. Opozicijska mnenja, ki jih razkriva prvi diskurz, pa lahko razumemo tudi kot »način nevtralizacije« (Matza v Altheide 2009, 92) moralnopaničnega diskurza:

»Kajti treba je znova in znova zaradi naraščajoče histerije ponoviti: ni nevaren pes, nevaren je lastnik, ki spodbuja ali ne obvladuje njegove agresije« (Lesničar-Pučko 2010, 20).

»Kdo bi rekel, da se bo v tej državi kdaj pojavila potreba po članku, katerega namera je, da javnost opozori na to, da psi niso zgolj morilci oziroma spolni objekt, temveč tudi dobri prijatelji. Reševalci in rešitelji. Take vrste zapis namreč sledi. Zapis o dobrih psih« (Mehle 2010, 16).

»Pasjim hudičem« se v svojem pismu v bran postavi tudi Delov bralec, ko zapiše:

»Pogrom nad psi in njihovimi lastniki v Sloveniji je te dni neizmeren. Ker je nekdo zaradi zvez, poznanstev in verjetnih osebnih interesov popustil pred pravili, ki jih je pasji vrsti nepregrešljivo zapisala Narava s podedovanim krdelnim nagonom iz prvinskega volčjega porekla, je zdaj v samoobrambi lastnih napak in človeške zablodenosti treba kaznovati vse odgovorne in vestne gojitelje, lastnike in vodnike sodobnih najstarejših prijateljev človeka v Sloveniji, predvsem pa pse. Nekoč so v

Ljubljani požigali vse protestantske knjige, ker so bile v njih zapisane tudi napake in izprijenost »nekoga« na oblasti. Skorajda bomo prisiljeni mučiti vse slovenske štirinožce, da bomo prikrili posamično človeško izprijenost in napake »nekoga« na oblasti? »Nekdo« na oblasti pa nič, ali pač« (Kavar 2010, 5)?

Z mesta subjektov zagovorniškega diskurza govorijo zdaj tudi strokovnjaki v podobi veterinarjev in predstavniki organizacij za zaščito živali, ko s poudarjanjem izjemnosti dogodka na eni in z izpostavljanjem odgovornosti lastnikov psov ter državnih organov na drugi strani svarijo pred nevarnostjo posploševanja in sprejemanjem neprimernih (zakonskih) ukrepov (Potrebuješ 2010; Pihlar 2010b; B. O. 2010).

»Tabloidno« agendo (Cricher 2003, 152), povezano z domnevno spolno zlorabo živali, prevzemata tudi *resna* dnevnika Delo in Dnevnik. Prvi se teme neposredno dotakne 12. februarja, ko na naslovnici objavi novico »*Bulmastifi so bili zlorabljeni*« (Delo 2010, 1), drugi pa se 6. in 10. februarja nanjo naveže implicitno:

»Človekov odnos do živali je čudaški. Po eni strani nekatere množično gojimo samo za to, da jih lahko dnevno pobijemo na milijone, da bi se z njihovim mesom prehranili in si iz delov njihovih teles naredili oblačila in accessories. Po drugi strani pa si spet drugih živalih, ki jih imamo ob sebi za lastno veselje, ne upamo usmrtiti, kadar se kakšni od njih tu in tam slučajno priskuti nenaravno življenje med ljudmi in z ljudmi in se nasilno upre« (Crnkovič 2010a, 9, podčrtala A. T. P.).

»Problem je resen, a so ga preglasili in zasenčili medijski namigi o domnevno bizarnem in obscenem razmerju lastnika do psov. V ozadju opolzke kulise, na kateri si je voajersko radovedna javnost organizirala užitek, je namreč ostalo neodgovorjeno na veliko pomembnejše vprašanje. Kako je mogoče, da pod pritiskom lobijev in odvetniških pisarn popušča država in krši lastne predpise« (Mihelj 2010, 8, podčrtala A. T. P.)?

Novico »*Baričevičevi psi spolno zlorabljeni*« 12. februarja objavijo tudi Slovenske novice (2010č, 1). Zgodba z naslovne strani, čeznaslovljena kot *VETERINARSKA RESNICA*, razkriva večsemiotiki značaj teksta: namesto odprtih gobcev »zverin« nas z naslovne fotografije zdaj nagovarjajo sklonjene glave in proseče oči »ubogih živali«. Jezikovno izbiro nedovršnega glagola *zlorabljeni*, ki implicira ponavljajoče se dejanje, pa lahko razumemo kot eno izmed diskurzivnih strategij pretiravanja in izkrivljanja.

Pretiravanje in izkrivljanje sta v obliki in vsebini opazna predvsem v desno usmerjenih tednikih Demokracija in Reporter. Pomembnost, ki jo drugi nameni temi 15. februarja, gre razbrati že iz njene umestitve na naslovno stran. Vizualno izstopajoča *Zgodba tedna*, ki se v notranjosti razprostira čez 6 strani in nosi naslov »SRHLJIVKA v hiši groze« (Glücks 2010, 16), je na naslovnici opremljena še s pripisom »Sašo Baričevič zverinsko posiljeval svoje bulmastife« (Reporter 2010a, 1). Poimenovanje po Cohenu (2002, 19–20) razumemo kot pretirano tako v kvantitativnem (*posiljeval*) kot kvalitativnem (*srhljivka, zverinsko, hiša groze*) smislu. Zanimiva je metafora »hiša groze«, ki se prvi dan poročanja po napadu pojavi v Delovi rubriki *Kronika* (Felc 2010a, 8), pozneje pa jo prevzemata tednik Reporter in spletni medij Požareport.si. Upošteva je Critcherjeve (2003, 152) ugotovitve glede prevzemanja stiliziranih in stereotipnih oblik tabloidnih medijev s strani bolj kakovostnih medijev, bi lahko trdili, da gre v tem primeru za manj pričakovan pojav. Kot bolj pričakovan pa se nam ta jezikovno-stilni pojav razkriva v luči vsesplošne tabloidizacije (glej npr. Kalin Golob 2003) ali boljše, popularizacije (Gans 2009) množičnih medijev.

Izkrivljanje kot značilno metodo medijskega prikazovanja gre po Cohenu (2002, 21) zapaziti tudi v nepreverjenih zgodbah, ki temeljijo na govoricah. Z Rosnowom (v Goode in Ben–Yehuda 2009, 131) bi lahko trdili, da je bilo razpihovanje govoric v primeru Baričevič uspešno tako zaradi teme, ki jo je dovršen del družbe prepoznal kot pomembno (ali vsaj zanimivo), kot tudi (ali pa predvsem) zaradi negotovosti oziroma dvoumnosti zgodbe same. Kot ugotavlja Cohen (2002, 162), so iskanje grešnih kozlov in druge oblike sovražnosti bolj verjetni v primerih, ko ni povsem jasno, česa je obtoženi sploh kriv. Dvoumnost razkrivajo tudi spodnji primeri, ki zdaj kot da postavljajo pod vprašaj tudi svoje lastno opredeljevanje.

- »Je bil z Baričevičem v garaži še nekdo« (Celec 2010c, 3)?
- »Milijon govoric: kaj je resnica« (Celec 2010d, 3)?
- »So kartoteke res izginile« (Zupanič 2010, 3)?
- »So Baričeviča res umorili ljudje« (Celec 2010e, 5)?
- »Baričevičevi bulmastifi naj bi bili spolno zlorabljeni, omamljeni pa ne« (Pihlar 2010c, 4).

- »Baričevičeve pse posiljevalo več ljudi, Senica zanika, da je bil tam« (Požar 2010b)!

Primer Baričevič lahko beremo kot obliko seksualne panike, ki je v svojo mrežo uspešno združila vse glavne družbene akterje: od medijev, politikov, strokovnjakov, interesnih skupin, do predstavnikov družbenega nadzora in javnosti. Seksualne panike Herdt (v Herdt 2009, 18) razume kot enega ključnih mehanizmov za reproduciranje različnih oblik strukturnega nasilja, ki se kaže skozi strah, gnus in družbeno izključenost v govoru, pomenih in praksah. Diskurzivni mehanizmi takšnega nasilja so v našem primeru berljivi skozi normativno vrednotenje pojavov na eni in točno določenih posameznikov na drugi strani. Skupni imenovalac takšnemu opredeljevanja pa gre iskati v nanašanju na kategorije nemoralnega in s tem nenaravnega.

»Etični sistem družbe razpada – to bi moral biti prvi signal tragičnega razpleta primera z bulmastifi,« v Dnevnikovi rubriki *Vaša pošta* sporoča Zveza društev proti mučenju živali Slovenije (Dnevnik 2010c, 16). »Izrazite kazalnike razkroja vrednot v Sloveniji« gre po njenem iskati v »izrojenih spolnih praksah« »pomembnih ljudi«, ki si takšna »izrojena početja« privoščijo za zadovoljitev svojih »izrojenih spolnih nagnjenj« (prav tam). S pretiravanjem, ki se kaže v ponavljanju točno določenega pridevnika (*izrojen*), poskuša ta skupina kar najbolj poudariti cilj, ki služi njenim interesom. Ponavljanje leksikalnih oblik pa sočasno deluje v smeri naturalizacije točno določenih pomenov kot naravnih (glej Cohen 2002, xx).

Kot meni Rubin (v Herdt 2009, 19), je v povezavi s seksualnostjo prisotno prepričanje, da obstaja »najboljši način, kako jo izvajati, pri čemer naj bi jo na takšen način izvajali vsi«. Prizadevanje v smeri mobilizacije konsenza glede obstoja ene in edine prave spolne prakse, ali bolje, spolne identitete, ki sočasno deluje v smeri izključevanja vseh drugih, razkrivajo – kljub medijski samorefleksiji glede nesorazmerne pozornosti namenjene družbenemu problemu in deklarativnemu sočutju do »nesrečnega« Baričeviča – v bolj ali manj eksplicitni obliki tudi spodnji primeri:

»Niti kriza, tako kaže, ni dovolj globoko zarezala v naš vsakdanjik in vnesla vanj toliko streznitve, da zaradi resnosti in teže problemov ne bi imeli ne časa ne volje za psihologiziranje in moraliziranje o nenavadnih spolnih praksah, ki so se, o tem ne more biti več dvoma, dogajale za vrati hiše na Oražnovi v Ljubljani. Sprevrženo in grozljivo. S tem se vsi strinjamo. /.../ Toda v svojem telesu in ob gotovem zavedanju o družbeno

nesprejemljivem je moral hudo trpeti tudi človek, za katerega nikoli ne bomo izvedeli, kaj neki v temačnih hodnikih njegove podzavesti ga je gnalo v tako perverzno početje» (Babič 2010, 3, podčrtala A. T. P.).

»Afera, v kateri gre za ugibanja o dolgoletnem nasilju nad živalmi in dvojno življenje uglednega zdravnika, ki se je rodil kot ženska, a bil zaradi tega nesrečen, ima tudi politične razsežnosti. Vsi so osupli in prizadeti. Sodomija je vendarle kaznivo dejanje in huda spolna motnja. Zato bi nas moralo skrbeti tudi to, da je na slovenskih spletnih forumih registriranih na tisoče uporabnikov, ki si izmenjujejo svoje izkušnje pri občevanju z različnimi živalmi« (Kubelj 2010, 30, podčrtala A. T. P.).

»Slovenija je danes tako politično, ekonomsko kot moralno na psu. /.../ Moralno dno slovenske družbe pa je razgalila afera bulmastifi /.../ Bilo je samo še vprašanje časa, kdaj bo izbruhnil škandal, ki bo zdramil ljudi iz otopelosti. V državi so se zadnja leta že povsem zabrisale meje med družbeno sprejemljivimi in družbeno nesprejemljivimi dejanji. Med tistim, kaj je prav in kaj narobe« (Šurla 2010a, 3, podčrtala A. T. P.).

Opaziti je stopnjevanje problema in premeščanje mesta njegovega izvora. Primer Baričević postaja nacionalni problem in kot tak zdaj nagovarja slehernega državljana. Diskurz o specifičnem družbenem problemu (nevarni psi in nespoštovanje pravne države) opušča svojo prepoznavno obliko in postaja vse bolj splošen¹¹ (»moralno dno slovenske družbe«), pri čemer ni več natančno razvidno, s čim imamo dejansko opraviti. Kot ugotavlja Furedi (1997), pa takšen način mišljenja vodi v zameglitev družbenega vzroka številnih problemov, s katerimi se soočajo ljudje.

»Za ljudmi, ki so podivjali, stoji družba, ki je izgubila svojo pot. Posledica osredotočanja na ponižane ljudi namesto na družbo pomeni opustitev vsakršnega upanja, da bi našli rešitev, kajti učinkovito posredovanje je mogoče doseči le v odnosu do družbenega problema. Problem, ki so ga ustvarili ljudje, bi nenazadnje moral biti podvržen njihovim rešitvam. Vendar pa je ponižana oseba nezmožna učinkovitega posredovanja. Problem je posledica moralne napake – in edina stvar, ki jo lahko storimo, je ta, da kaznujemo in molimo« (Furedi v Critcher 2003, 173).

¹¹ O konceptu »hierarhije diskurzov« glej Astroff in Nyberg (v Critcher 2003, 175).

Enega bolj ilustrativnih primerov sklicevanja na vsesplošni moralni razkroj predstavlja komentar, objavljen v katoliškem tedniku Družina, ki se pri razjasnjevanju moralnih meja družbe dosledno opira na kategorijo naravnega:

»Najprej gre za vprašanje naravnih zakonitosti in s tem narave kot tiste, ki jo je treba spoštovati, če ne se nam maščuje še bolj, kot nam sicer kdaj ponagaja. /.../ Ekscesi in delikti so samo vrh ledene gore splošnega družbenega ozračja. Primer Baričevič, ki je dodobra pretresel slovensko javnost, nam samo razkriva perversnosti naše družbe na več ravneh. /.../ Naravno je, da so ljudje svingerji, naravno je, da partnerja delita skupno bivanje na ravni premoženjskega in še kakšnega interesa, posteljo pa lahko delita s komerkoli drugim; naravno je, da odraščajoci mladostnik, ki čuti simpatijo do nasprotnega spola, z njim tudi občuje; naravno je, da ljudje lahko čutijo in živijo kot biseksualci; naravno je, da živita mati in sin v incestu, ker pač očeta ni. Če narava nima svojih zakonitosti, ki nam jih postavlja kot absolutno mejo, potem je vse dovoljeno. Do kod morajo stvari iti, da se narava radikalno upre, nam primer Baričevič dovolj zgovorno pove« (Štuhec 2010, 3).

Zgornji komentar, ki Baričeviča sicer razume kot »žrtev narave, ki ni popolna«, iz česar izpelje, da je »treba do njega kot osebe ohraniti ustrezno mero spoštovanja«, poveže konkretni primer z drugimi napetostmi v družbi. Izprijenost na osebni ravni je tako le del širše nacionalne »sprevrženosti«:

»Sprevržena je slovenska politična zgodovina, sprevrženo je to, da se kult komunistične revolucije postavlja nad odločnostjo in etičnostjo slovenskega osamosvajanja. Sprevrženo je, da država odlikuje ljudi, ki so bili kakršenkoli del totalitarnega režima, in da varuhinja človekovih pravic ne protestira z vso odločnostjo /.../ Sprevrženo je, da Slovenka leta kupuje vodni top. /.../ Sprevrženo je, da nekdo v predvolilni kampanji obljublja drugačen način vladanja, potem pa državo vodi zmedeno in izgubljeno« (prav tam).

Prav to »uglasitev« s širšimi družbenimi napetostmi gre po Cohenu (2002, xxx) razumeti kot kazalec uspešnosti delovanja moralnih panik. Primer Baričevič doseže vrhunec, ko vodja poslanske skupine največje opozicijske stranke SDS Jože Tanko slednjega poveže s sprejemanjem novega družinskega zakonika. »Konvergenca« (Hall in drugi v Thompson 1998, 20) se natančneje zgodi med (še vedno domnevno) spolno zlorabo živali in enim izmed določil omenjenega zakonika, ki uvaja pravico istospolnih

partnerjev pri posvojitvi otrok. Poslanec Tanko v vlogi »moralnega razsodnika« dekontekstualizira problem, ko izjavi, da se »/p/odobno kot v drugih primerih [se] lahko zgodi, da se določeni pojavi zgodijo hitreje, ko so posledice lahko bistveno hujše /.../« (Potič 2010, 2).

Z implicitnim povezovanjem dveh ločenih, v družbeni zavesti pa že uveljavljenih diskurzivnih formacij (pedofilija in istospolno partnerstvo), poslanec poudarja njuno (domnevno) nevarnost za družbo. Še bolj neposredno v parlamentarni razpravi o predlogu novega zakonika problem interpretira poslanec SDS France Cukjati:

»Če pa klasični zakonski zvezi nič več ne priznamo njene naravne in za narod pomembne usmerjenosti v spočetje, rojstvo in vzgojo otroka ter jo izenačimo s homoseksualno zvezo, potem ni nobenih ovir več, da bi otroka lahko posvojili tudi homoseksualni pari, pa tudi pedofili in zoofili« (Škrinjar 2010, 2).

Zgornja primera razkrivata »mikrofiziko ogorčenja«, ki po Cohenu (2002, xxxi) nikoli ni naključna, saj jo »sprožajo in vzdržujejo širše družbene in politične sile«. S poudarjanjem, da »ne gre zgolj za to« (Cohen 2002, 39), poskušata poslanca kar najbolj razširiti obseg problema. Homofobni diskurz, ki vznikaja iz teh tekstov, demonizira istospolne pare in jih istočasno izključuje, s tem ko jih obravnava kot manjvredne Druge. Kot ugotavlja Kitzinger (v Critcher 2003, 144), je koncept pedofila prežet z »neokusnimi stereotipi«, ki implicitno konstruirajo njegov lik kot nasprotje »običajnemu družinskemu človeku«, za katerega je bolj verjetno, da je istospolno usmerjen. Ta diskurz uspešno črpa iz teme otroštva, ki jo Critcher (2003, 155) izpostavlja kot prevladujoč diskurz v sodobnih moralnih panikah. Po Jenksu (v Critcher 2003, 159) gre enega od razlogov za takšen status otroštva iskati v zavedanju, da so postali otroci najpomembnejša skrb odraslih, »naši primarni objekti ljubezni, naš človeški kapital in naša prihodnost«. Prav zato naj bi se bilo moralnim panikam, ki tematizirajo grožnjo otrokom, nemogoče upreti (Cricher 2003, 155).

Kritično se do homofobnih izjav opredelijo v Nedelu, kjer izpostavljajo nesorazmernost in izkrivljanje problema:

»Kajti tako kot, resnici na ljubo, ne moremo potegniti enačaja med posameznimi primeri pedofilije in celotno katoliško cerkvijo, tudi ne moremo potegniti enačaja med enim primerom (domnevne) zlorabe živali ter celotno pobudo za spremembo

družinskega zakonika. Takšne poenostavitve, kot si jo je privoščil vodja poslanske skupine SDS Jože Tanko, so zlobne in ravno tako škodljive kot ministrovo skrivanje za pravnimi določili» (Pengov Bitenc 2010, 5).

Diskurz o otroštvu nastopa kot mozaik, ki sovпада s širšimi družbenimi napetostmi in ideološkimi boji za definicijo »prave« družine. Homofobne izjave poslancev SDS razumemo po McRobbiejevi (1994) kot prizadevanje desnice in konservativne politike za podporo pri varovanju njenih vrednot in politike.

V tem kontekstu gre razumeti tudi pobudo moralne razsodnice in predsednice NSi Ljudmile Novak, Zbor za vrednote, ki si prizadeva odkriti »star in dragocen zemljevid vrednot, ki smo ga nekoč že dobro poznali« (Ma. B. 2010, 2). V izjavi prepoznavamo značilno nostalgичno obračanje nazaj k »zlatim časom«, ko naj bi veljalo, da družbena stabilnost in stroga moralna disciplina učinkujeta kot sredstvo odvrčanja ljudi od odklonskosti in nereda (Pearson v McRobbie 1994, 205). Kot poudarja McRobbiejeva (1994, 199), moralne panike še vedno vztrajajo na podobi družinskega življenja, ki postaja v luči globokih in navidezno nepopravljivih transformacij v odnosih med ženskami in moškimi vse bolj »nesprejemljiva in nevzdržna«. Manj kot sta konservativna politika in desnica uspešni pri nadziranju teh sprememb, bolj »divji« je njun repertoar moralnih panik (prav tam). Zbor za vrednote nam torej sporoča dvoje: prvič, da so »stvari ušle izpod nadzora« (Cohen 2002), in drugič, treba se je združiti, »da bi temu odločno naredili konec« (Hočevar 2010, 20).

Medtem ko nekatere moralne panike izginejo »brez vidnejših zakonskih, kulturnih, moralnih in družbenih posledic«, pišeta Goode in Ben-Yehuda (2009, 39), dočakajo obstojnejše svoj konec v obliki družbenih gibanj, zakonodaje, uveljavitev ukrepov ali neformalnih norm. V tem drugem kontekstu gre razumeti tudi pobudo NSi, ki »preživi« primer Baričevič.

Pobudo odkrito podprejo v tednikih Družina (Hočevar 2010) in Demokracija (Blažič 2010), kjer Ljudmila Novak nastopa tudi kot avtoriteta na področju družinskega zakonika, kjer pa – gledano strokovno – to ni. Če se opremo na Critcherja (2003, 152–153), bi lahko trdili, da gre za značilen primer medijske akreditacije opredeljevalcev kot strokovnjakov na eni in zatiranje pogledov tistih, ki imajo moč strokovnega opredeljevanja, na drugi strani.

Poleg že omenjenih političnih akterjev predstavlja enega najpomembnejših opredeljevalcev predsednik največje opozicijske stranke SDS Janez Janša, ki s prispevkom »*Boga ni. Vse je dovoljeno.*«¹², objavljenem v tedniku Demokracija (Janša 2010, 18–21), odpira tisto poglavje primera Baričevič, ki črpa iz teorij zarot.

Tekst lahko razumemo kot še en primer »konvergence« (Hall in Jefferson v Thompson 1998, 20), kjer prihaja do vzporejanja resničnosti (»garažna afera«) in fikcije (»pajkova mreža«, »pajkova glava«, »mafijško omrežje«) z namenom krepitve domnevne nevarnosti za družbo (»izprijena tranzicijska elita«). »Spirala pomembnosti« (prav tam, 16) pa ne deluje v vakuumu, saj ta »mitičen/demoničen diskurz« (Bulc 2003, 257) črpa iz že uveljavljenih diskurzivnih formacij (komunistična polpreteklost). Skozi reproduciranje in variiranje stiliziranih oblik se diskurz o omreženi Sloveniji (Šurla 2010c) in njenih »strukturah iz ozadja« (Berlec 2010, 3), ki naj bi po eni izmed teorij (zarote) celo stale za celotnim primerom Baričevič, najbolj razkriva v tednikih Reporter in Demokracija:

- »*Mreže starih fantov*« (Lavre 2010, 18–19)
- »*Kavčičeva pojava je spominjala na prizore z Don Corleonejem, iz filmske sage Boter*« (Šurla 2010b, 3)
- »*'Podzemlje' išče rešitelja*« (Berlec 2010, 3)
- »*Po šokantnih razkritjih o vpletenosti Katarine Kresal oz. LDS v afero je tranzicijska levica strnila vrste in vrnila udarec*« (Blažič 2010b, 16).

V galeriji »sodobnih ljudskih hudičev« (Cohen 2002) se Baričeviču, ki od odkritja spornega predmeta in suma na spolno zlorabo živali dalje nastopa kot »simbol skorumpirane, objestne, samopašne, med seboj zlizane in celo spolno pervertirane elite« (Crnkovič 2010b, 9), pridružita ministrica za notranje zadeve in predsednica LDS Katarina Kresal ter njen partner in Baričevičev odvetnik Miro Senica.

Demonizacijo ministrice, ki jo 11. februarja v prispevku »*Politično ozadje: perverzna afera Baričevič najbolj škoduje Katarini Kresal*« (Požar 2010b) napove Požareport.si, lahko po Cohenu (2002 26) razložimo tudi kot samouresničitveno prerokbo. Spomnimo: »/č/e mediji pričakujejo, da se bo nekaj zgodilo, potem se tudi bo« (Hartley 1989, 77).

¹² Prispevek je bil objavljen na spletnem blogu stranke SDS 19. februarja 2010.

Požareport.si se do ministrice Kresal in njenega partnerja, odvetnika Mira Senice, ki »v javnosti že tako ali tako spodbuja raznorazne občutke in očitke /.../« (Požar 2010b), opredeljuje izrazito negativno. Spletni medij med drugim ugotavlja, da je

»/.../ v zadnjem času /.../ prišlo do tako imenovane 'medijske zasičenosti' s Katarino Kresal, predvsem po zaslugi rumenega tiska (ženskih revij), kar že povzroča kontra učinek. Po nenavadni seriji tabloidnih nagrad brez primere v slovenski politiki (Kresalova je v rekordnem času postala Obraz leta, Slovenka leta ... v režiji ljubljanskega založniškega podjetja Delo Revije, ki ga je lastnik in tranzicijski podjetnik Matej Raščan zapufal za okroglih 27 milijonov evrov, kar sproža namige, da Kresalovi in Senici ponuja medijske usluge za finančno sanacijo podjetja; in ljudje govorijo, da je Senica oba naslova Kresalovi enostavno – kupil) je medijsko pojavljanje Kresalove priplezalo do kritične točke, ko se je projekt enostavno obrnil navzdol. Zdaj, v aferi Baričevič, ko bi Kresalova, kot notranja ministrica, res morala nekaj tehtnega reči, pa menda smuča«¹³ (prav tam)?!

Prispevek sklene, da je »tragično sporočilo afere Baričevič, kot ga razume povprečni slovenski državljan, ki ga vedno bolj sesuva ekonomska kriza«, naslednje: »slovenska elita ni samo skorumpirana, ampak tudi perverzna«. V sporočilu prepoznavamo značilno populistično držo, ki po Goodu in Ben–Yehudi (2009, 57) izvira iz širše javne zaskrbljenosti glede pripadnikov vplivnih statusnih položajev, ki za uresničevanje svojih koristi delujejo na račun »običajnih« in »delovnih« ljudi. Mitične predstave o perverzni eliti razkriva tudi prispevek »Sodomija prepovedana« (Reporter 2010b). V njem (nepodpisani) avtor ugotavlja: »Pogosto so mislili, da je taka praksa (zoofilija, op. a.) predvsem v primitivnih družbah, a kot kaže, postaja to vse bolj spolna zabava elitnega razreda« (Reporter 2010, 34).

¹³ Tekst razkriva distanciranje medija od »rumenega tiska« in njegovih vsebin, kar lahko po Jontesu (2010, 97) razumemo kot »en/o/ od strategij, prek katerih se vzdržuje dominantna novinarska paradigma in s tem kulturna avtoriteta novinarstva«. Kot posebej zanimivo se takšno samoopredeljevanje spletnega medija kaže ne samo zaradi številnih namigovanj in predpostavlanj, ki jih omenjeni tekst razkriva, temveč tudi ob primerjavi z nekaterimi drugimi (tiskanimi) mediji, kjer gre za podobno distanciranje od »tabloidnih« medijev, »ki gradijo svojo podobo na sipkem pesku govoric in polresnic« in ki »polagama postavljajo standarde kakovostnim medijem« (Ivelja 2010, 3).

Prav tako negativno se do ministrice Kresal opredeljujejo v tednikih Reporter, Demokracija in Družina. Pogosti so primeri, ki razkrivajo elemente seksizma¹⁴ in mizoginije.

»Kresalova je znana tudi po dragih in izbranih oblekah, obutvi in nakitu. Kupovala naj bi po več evropskih modnih prestolnicah, največ v Milanu. Pred volitvami je eden od brezplačnih časnikov razkril podatek, da se na nakupovanja največkrat odpravita skupaj s partnerjem Mirom Senico, za to pa najameta manjše zasebno letalo, katerega ura letenja stane najmanj 5 tisoč evrov /.../ Kmalu po prevzemu funkcije se je izvedelo, da je zavrnila pitje slovenske kave Barcaffè, saj pije samo 10 krat dražjo kavo neke italijanske znamke. Zato je po naših podatkih nemudoma naročila tudi nakup novega kavnega aparata« (Kocjan 2010, 14).

»Slovenka leta je tako postala ministrica, ki se je v dveh žgočih primerih (eksplozija v hiši sodnice v Radovljici, koordiniranje afere »Baričevič«) izkazala kot docela nekompetentna. Najbrž je to postala zaradi odlik svojega »življenjskega sopotnika«, bi rekli mimoidoči« (Turk 2010, 43).

»Krog vplivnih ljudi, katerega center moči je njen partner, se tako še bolj sklepa. Isti krog jo je leta 2007 nastavil v vrh LDS, čeprav takrat o politiki ni imela pojma, a pomembnejši je bil njen lep, zunanji videz. /.../ Očitki o klientelizmu in vpetosti v Seničevo omrežje kar dežujejo. Ko se bo pred sodniki znašla še njena mama, bo za kraljično nastopila še hujša mora« (Kršinar 2010, 26).

»Zadnja, upravičeno najbolj odmevna afera z bulmastifi in vse, kar je povezano s to, ne le tragično, temveč do skrajnosti škandalozno afero, je notranjo ministrico Kresalovo in njenega partnerja ter vso »nedotakljivo« povzpetniško združbo razgalila do nazga« (Vodišek 2010, 81).

»Ljudje niso pripravljeni na duhovitosti, naj namesto kruha, ki ga nimajo, jedo potico. Delavci, ki so jim zvišali minimalno plačo, povišice ne vidijo kot možnost za »dober nakup«, kot je nedavno izjavila vladna lepotica. Očitno je bila mišljena kakšna cunjia ali torbica v Milanu, ki stane pol celoletne delavske plače. Nekateri v Sloveniji ne vedo, kako živijo delavci, zlasti pa delavke« (Granda 2010, 9).

¹⁴ Seksizem po Jogan (v Jogan 2001, 1) razumemo kot oznako za »celoto prepričanj, stališč, vzorcev delovanj in praktičnih vsakdanjih delovanj, ki temeljijo na strogem ločevanju dejavnosti po spolu ter podeljujejo posameznikom posebne neenake lastnosti glede na spol«.

Nasprotno opredeljevanje, ki povzema bistvo zgornjih izjav, razkriva pismo bralke, objavljeno v Delu:

»Danes je za vas, silne svinčene vojačke, na političnem odru velika nevarnost neka drobna, med ljudstvom všečna ženskica! Kriva je za vse, kriva za vaše izgubljene volitve minule in prihodnje. Zato mora sedeti na grmadi, vi pa kurite najbolj smrdljiva polena pod njenimi podplati« (Rožman 2010, 5).

Nevtralizacijo demoniziranja zasledimo tudi pri tedniku Mladina, kjer ministrici ponudijo prostor, da v intervjuju »udari nazaj« (McRobbie 1994, 201):

»Moj partner je uspešen odvetnik, prisoten je v medijih, v družbi, in to se želi vzpostaviti kot ovira za moje sodelovanje v javnih zadevah. Po takšni logiki bi morale vse ženske, ki imajo uspešnega partnerja, opustiti misel, da bodo kadarkoli aktivne v politiki. Kar pomeni, da naj ostanejo doma, ker ni legitimno in dopustno, da so aktivne tudi one. Zakaj govorim samo o ženskah? Ker proti moškemu tak očitek še nikoli ni bil uperjen« (Trampuš 2010, 33).

Gonja proti ministrici Kresal se stopnjuje tretji teden poročanja o primeru in doseže svoj vrh 23. februarja, ko poslanci opozicijskih strank SDS, SLS in SNS proti njej vložijo interpelacijo. Poleg političnega vplivanja na delo policije v primer Baričević ji vlagatelji očitajo tudi korupcijo in klientelizem pri najemu prostorov za Nacionalni preiskovalni urad (NPU) (Roglič 2010).

Ni naključje, da se ministričin lik pojavlja ob omembi »elitnega« odvetnika Mira Senice (podobno se odvetnik Senica pojavlja ob omembi »elitističnega« zdravnika Saše Baričevića). Cohen (2002, 41) takšno obliko »lažnega pripisovanja« poimenuje »krivda zaradi združevanja«. Razložimo jo lahko tudi kot posledico povečane občutljivosti na zaznano grožnjo, ki se kaže v »razširjanju mreže« (Cohen 2002, 64) deviantov. V takšno mrežo se denimo ulovijo sorodniki ministrice Kresal, Baričevićeve znanci in prijatelji, Barsosovi pacienti in člani (Seničevega) združenja Yes (Kubelj 2010), v skrajni točki pa postane »omrežena« celotna vlada in širša Slovenija.

»V celotni koaliciji je nekaj zelo gnilega,« je dejal Jelinčič. Zaradi nepojasnjenih okoliščin pa zahteva odstop celotne vlade. »Zadeve spominjajo na mafijsko delovanje. A tudi mafija ni tako spolno sprevržena in degradirana kot del slovenske intelektualistične

srenje. V teh krogih so tudi gospodje iz diplomatskih krogov,« je ugotavljal prvak SNS /.../« (Potič 2010b, 2).

Najbolj kritično se do nesorazmerne pozornosti namenjene primeru in do iracionalnega odziva, ki temu sledi, opredeljujejo pri tedniku Mladina, posamične primere pa je moč zaslediti tudi v časnikih Delo in Dnevnik. Trdili bi lahko, da spodnji primeri vsak na svoj način razkrivajo »načine, na katere smo speljani, da nekatere stvari jemljemo preveč in druge premalo resno« (Cohen 2002, xxxv).

»Moralno in moralistično zgražanje ter posploševanje in obtoževanje je prišlo tako daleč, da se Slovenija spreminja v en sam orjaški senzacionalistični tabloid« (Crnkovič 2010c, 9).

»Erjavčeve kante, Križaničevi koruptivni klici, študentski punt zaradi napovedanega posega v njihovo delo, vztrajno naraščajoča brezposelnost, izsušena proračunska in povsem izžeta zdravstvena blagajna, vladna strategija izhoda iz krize – vse to so čez noč postale drugorazredne teme. Nikogar več ne zanima, da smo do vratu v blatu. Kot da so bulmastifi tisto sredstvo, ki nas bo pripeljalo v lepše čase« (Felc 2010c, 5).

»To se zdaj dogaja pri nas: emocionalizacija politike se druži z naraščajočo histerizacijo celotne družbe. To je slaba zmes. Zanjso krivi sunki krize, šibka avtoriteta vlade, Janševa cinična politika destabilizacije, hlastavi mediji (nacionalki se je v zadevi Baričevič prav bledlo), nemirni in negotovi časi brez jasne perspektive. Bolj kot so taki, mikavneje je očitno igrati na čustva, strahove, frustracije, adrenalin. Vsi bolj ali manj podlegamo tej skušnjavi, po svoje naravni, a toliko bolj potrebni racionalnega nadzora. V splošnem bi bilo dobro obrzdati konje. Čustvena vehemenca lahko hitro postane nevarna. Racionalnih argumentov ne moreš stopnjevati v neskončnost, (slaba) čustva pa lahko napenjaš in napenjaš. To vodi v kolektivno norost, v družbo bulmastifov« (Lorenci 2010, 17).

»Ali lahko sledi trezen premislek oddaji, kjer gostitelj dežurni levi ali desni družbenokritični avtoriteti po uredniški presoji in po enem lobistu in kolumnistu vsiljuje za temelj premišljevanja blodnjo, da vse niti dogajanja v Sloveniji vlečejo nenadzorovane klike, ki dovolijo vse? Ta blodnja je sama na sebi brezčasna paranoična fantazija. Zadnji teden so z njo zamazali Slovenijo blogi in spletni komentarji anonimnih obrekovanj, hrano pa so jim priskrbeli »informativni« mediji. Predmet resne

analize je lahko le škandal, da medij to blodnjo obravnava kot upoštevanja vredno mnenje, namesto da bi analiziral vzroke za njeno popularnost in svojo krivdo zanj» (Vogrinc 2010, 46).

»Vsakdo med nami ima kakšno miniaturo Fritzlove kleti. Poudarjam, miniaturo. Napolnjena je z različnimi vsebinami, a premnogo je takih, za katere si nikakor ne bi želeli, da bi prišle na dan. /.../ Strast, s katero razgaljamo človeka, s katero njegovo truplo dajemo na ogled in s katero mu jemljemo dostojanstvo še po smrti, zame ni manj sporna od tega, kar očitamo pokojniku« (Petrovec 2010, 21).

Moralne panike so kot »obliži na koži družbenega«, pišeta Lumby in Funell (2011, 280). Razkrivajo se kot potencialno produktivna mesta za intelektualna prevpraševanja in intervencije v realnem času (prav tam). Strinjamo pa se s Stockwellom (v Critcher 2011, 133), ko dodaja, da takšno opredeljevanje predpostavlja odgovornost novinarjev pri razjasnjevanju tega, v čigavem interesu deluje panika, v katero so sami aktivno vključeni.

5 SKLEP

V diplomskem delu smo na zaledju izčiščenja koncepta moralne panike prikazali in utemeljili, kako se je primer Baričevič, vest, ki je začela svojo pot kot kronika in se nemudoma povzpela na naslovnice slovenskih medijev, uspel legitimirati kot simbolna grožnja moralnemu redu in (predpostavljenemu) konsenzu o temeljnih družbenih vrednotah.

Pri utemeljevanju primera Baričevič kot moralne panike smo ugotovili, da je slednjega nemogoče pojasniti zgolj s Cohenovim »klasičnim« modelom moralne panike, da pa lahko ta – ob upoštevanju Critcherjeve revizije modela in revizije Angele McRobbie – danes še vedno služi kot uporabno orodje pri interpretiranju nekaterih družbenih problemov.

Menimo, da lahko »do skrajnosti škandalozno afero«, kot se je o primeru razpisal eden izmed analiziranih tednikov, zaradi izjemnega, ne pa tudi nujno upravičenega odziva, ki ga je bil ta deležen, naslovimo z moralno paniko. Pokazali smo, da so mediji postali (pre)občutljivi na problem, ki je bil sprva interpretiran kot problem nevarnih psov oziroma nevarnih pasem. To se je še zlasti pokazalo pri poročanju o tematsko podobnih dogodkih, kar je krepilo vtis po kopičenju le-teh in konstruiralo podobo bulmastifov kot nevarnih psov klavcev. Prvi ljudski hudiči primera so bulmastifi tako postali predvsem zaradi selektivnega medijskega prikazovanja, ki je temeljil na jasni narativni polarizaciji med dobrim in zlim, pretiravanju in simbolizaciji. Kronološko je percepcija psov kot ljudskih hudičev sovpadla z demonizacijo ministra za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano Milana Pogačnika, na katerega so s prstom pokazali vsi glavni akterji primera, od medijev in strokovnjakov do poslancev opozicijskih strank. Do popolnega konsenza glede ljudskega hudiča pa med njimi ni prišlo, saj so v koalicijskih strankah ministra podprli.

Ugotavljamo še, da je primer Baričevič treba interpretirati kot obliko seksualne panike. Ključni dogodek, ki je botroval temu obratu, pomeni odkritje umetnega spolnega uda, najdenega ob truplu Saša Baričeviča. Kot glavna opredeljevalca sta na tem mestu nastopila tabloidni dnevnik Slovenske novice in spletni medij Požareport.si, ki sta prva poročala o najdenem predmetu in ga tudi umestila v kontekst suma o spolni zlorabi

živali. H kategoriziranju panike kot »seksualne panike« nas je navedla povišana zaskrbljenost, ki se je v luči tega odkritja pokazala v obliki velike medijske pozornosti.

Oznaka *nevarnih* se je s psov prestavila na njihove lastnike, med katerimi je mesto nespornega ljudskega hudiča zavzel pokojni zdravnik – simbol perverzne elite. Ogorčenje nad njegovim nemoralnim (domnevnim) početjem pa je na tem mestu razkrilo še nekatere druge napetosti v družbi. Boj za definiranje »naravne« spolne prakse se je uspešno uglasil z bojem za ubranitev »naravne« družine, kar je še okrepilo moč panike. Mesto glavnih »moralnih razsodnikov« so zavzeli politiki desnosredinskih in desnih strank, ki so v interakciji z njim naklonjenimi mediji uprizorili igro, ki bi jo še najlažje poimenovali kar igra med dvema (političnima) ognjema ali reševanje strukturnih problemov z ustaljenim receptom za lajšanje tegob sodobnega sveta: obratom nazaj k »pravim« vrednotam.

Pridružimo se lahko ugotovitvi McRobbiejeve, da je bila analizirana moralna panika, panika desnice, parlamentarne desnice in konservativne politike, ki je svojega ljudskega hudiča poiskala v vladajoči koaliciji. Znotraj »izprijene tranzicijske levice« je posebno mesto pripadlo ministrici za notranje zadeve in predsednici LDS Katarini Kresal. V analizi smo odkrili široko paleto osebnih napadov, ki so segali od seksizma do mizoginije, oboje pa se je uglasilo in zlilo z bojem, ki je načel (dvomljivo) prevpraševanje vloge žensk v politiki. Ob tem smo naleteli tudi na primere ukalupljanja argumentov v razredno pogojene okvire (sodomistični hedonizem potrošne in pogrošne elite, ministrice in njenega vplivnega partnerja – odvetnika). Napadi so dosegli vrhunec v interpelaciji ministrice, kar moralno paniko vzpostavi kot element kohezije (tako parlamentarne opozicije kot tudi) takratne vladne koalicije, saj je Katarina Kresal po parlamentarnem glasovanju ostala na mestu ministrice. Verbalni napadi desnice na levi pol političnega prizorišča pa imajo nadaljnje implikacije za korak, ki ga je pojasnil Critcher: konsenz (elit) glede pomembnosti problema je bil enoten le do tolikšne mere, da elitnim skupinam (mediji in politiki) ni bil enoten, temveč je bil polariziran glede na politično usklajenost. Namreč, boju za interpretacijo »naravne« družine se je v boju za delegitimacijo vladajoče politične koalicije priključil instrument kreiranja zarot in medmrežnih povezav. Ravno zato ugotavljamo, da »primer Baričević« ne predstavlja »idealnega« primera moralne panike, kjer se moraln(ejš)a večina združi v enotni opredelitvi problema, na podlagi katere sprejme ustrezne (zakonske) rešitve, temveč je

ta kot specifična lokalna »afera« prej pomenil priložnost za merjenje moči med različnimi družbenimi skupinami in njihovimi politikami.

6 LITERATURA

Altheide, David L. 2002. The lens of fear. V *Critical readings: Moral panics and the media*, ur. Chas Critcher, 240–249. London: Open University Press.

--- 2009. Moral panic: From sociological concept to public discourse. *Crime, Media, Culture* 5 (1): 79–99. Dostopno prek: <http://cmc.sagepub.com/content/5/1/79> (14. september 2012).

B. Ma. 2010. »Za Slovenijo vrednot«. *Delo*, 2 (12. marec).

B. O. 2010. Psa pokončala jelena. *Slovenske novice*, 10 (25. februar).

Babič, Mateja. 2010. Narod na psu. *Delo-Mag*, 3 (15. februar).

Bakal, Oste. 2010. Psa sta klala vso noč. *Slovenske novice*, 10 (4. februar).

Beck, Ulrich. 1986/2009. *Družba tveganja: na poti v neko drugo moderno*. Ljubljana: Krtina.

Béland, David. 2005. The Political Construction of Collective Insecurity: *From Moral Panic to Blame Avoidance and Organized Irresponsibility*. Dostopno prek: <http://www.people.fas.harvard.edu/~ces/publications/docs/pdfs/Beland.pdf> (5. januar 2013).

Berlec, Metod. 2010. »Podzemlje« išče rešitelja. *Demokracija*, 3 (25. februar).

Blažič, Gašper. 2010a. Treba je zmanjšati stroške dela, ne samo zvišati minimalnih plač. *Demokracija*, 38–41 (11. februar).

--- 2010b. Afera bulmastifi in teorije zarote. *Demokracija*, 16–17 (25. februar).

Brookes, Rod. 2000. Tabloidization, media panics, and mad cow disease. V *Tabloid tales: Global debates over media standards*, ur. Colin Sparks in John Tulloch, 195–209. Oxford: Rowman & Littlefield Publishers, Inc.

Bulc, Gregor. 1999. Afera Strelnikoff kot moralna panika. *Časopis za kritiko znanosti, domišljijo in novo antropologijo* 27 (195–196): 201–224.

--- 2003. Serijski morilci – Mačk. Moralna panika in mladinsko prestopništvo. *Teorija in praksa* 40 (2): 245–266.

Celec, Boštjan. 2010a. Podivjani bulmastifi raztrgali Baričeviča. *Slovenske novice*, 3 (3. februar).

--- 2010b. Politika usmrtila dr. Baričeviča. *Slovenske novice*, 3 (4. februar).

--- 2010c. Je bil z Baričevičem v garaži še nekdo? *Slovenske novice*, 3 (10. februar).

--- 2010č. Baričevičevi psi spolno zlorabljeni. *Slovenske novice*, 3 (12. februar).

--- 2010d. Milijon govoric: kaj je resnica? *Slovenske novice*, 3 (17. februar).

--- 2010e. So Baričeviča res umorili ljudje? *Slovenske novice*, 5 (22. februar).

--- 2010f. Bulmastifi najprej razmesarili Pikico. *Slovenske novice*, 3 (25. februar).

Cohen, Stanley. 2002. *Folk Devils and Moral Panics: The Creation of the Mods and Rockers* (3rd ed.). London: Routledge.

Critcher, Chas. 2003. *Moral Panics and the Media*. Buckingham: Open University Press.

--- 2005. Introduction: More Questions than answers. V *Critical Readings: Moral Panics and the Media*, ur. Chas Critcher, 1–24. Maidenhead: Open University Press.

Crnkovič, Marko. 2010a. Pedigree pal za zadnjo večerjo. *Dnevnikov Objektiv*, 9 (6. februar).

--- 2010b. Grešni kozel s potrdilom veterinarja. *Dnevnikov Objektiv*, 9 (13. februar).

--- 2010c. Verjeti vse, ne verjetni nič. *Dnevnikov Objektiv*, 9 (20. februar).

David, Matthew, Amanda Rohloff, Julian Petley in Jason Hughes. 2011. The idea of moral panic – ten dimensions of dispute. *Crime, Media, Culture* 7 (3): 215–228.

Delo. Bulmastifi so bili zlorabljeni, 1 (12. februar).

Dnevnik. 2010a. Rotvajlerja v Avstriji do smrti obgrizla žensko, 12 (6. februar).

--- 2010b. Dunajčani zahtevajo uvedbo dovolilnic za nevarne pasme psov, 35 (24. februar).

--- 2010c. Zveza društev proti mučenju živali Slovenije. Bulmastifi – odraz organizirane družbe, 16 (15. februar).

Erjavec, Karmen. 1999. *Novinarska kakovost*. Ljubljana: FDV.

--- in Melita Poler Kovačič. 2007. *Kritična diskurzivna analiza novinarskih prispevkov*. Ljubljana: FDV.

Fe. M. Mešanica buldoga in mastifa. *Delo*, 3 (4. februar).

Felc, Mitja. 2010a. Pobesneli bulmastifi do smrti raztrgali lastnika. *Delo*, 8 (3. februar).

--- 2010b. Okoliščine bodo najbrž ostale skrivnost. *Delo*, 4 (4. februar).

--- 2010c. So what ... *. *Delo*, 5 (20. februar).

Fiske, John. 2004. Televizijska kultura: Branja poročil, bralci poročil. V *Medijska kultura: Kako brati medijske tekste*, ur. Luthar Breda, Vida Zei in Hanno Hardt, 147–179. Ljubljana: Študentska založba.

Gans, Herbert J. 2009. Can popularization Help the News Media? V *The Changing Faces of Journalism: Tabloidization, Technology and Truthiness*, ur. Barbie Zelizer, 17–28. London: Routledge.

Garland, David. 2008. On the concept of moral panic. *Crime, Media, Culture* 4 (1): 9–30.

Giles, David. 2000. *Illusions of immortality: a psychology of fame and Celebrity*. London: Macmillian Press Ltd.

Glücks, Nenad. 2010. Srhljivka v hiši groze. *Reporter*, 16–21 (15. februar).

Goode, Erich in Nachman Ben-Yehuda. 1994. Moral Panics: *The Social Construction of Deviance*. Oxford: Blackwell.

--- 2009. *Moral Panics: The Social Construction of Deviance* (2nd ed.). Oxford: Wiley-Blackwell.

- Granda, Stane. 2010. Slovenska demokracija tone? *Družina*, 9 (7. marec).
- Gripsrud, Jostein. 2000. Tabloidization, popular journalism and democracy. V *Tabloid tales: Global debates over media standards*, ur. Colin Sparks in John Tulloch, 285–300. Oxford: Rowman & Littlefield Publishers, Inc.
- Hall, Stuart. 2004. Delo reprezentacije. V *Medijska kultura: kako brati medijske tekste*, ur. Breda Luthar, Vida Zei in Hanno Hardt, 33–96. Ljubljana: Študentska založba.
- , Chas Critcher, Tony Jefferson, John Clarke in Bryan Roberts. 1978/2011. The changing shape of 'panics'. V *Critical readings: Moral Panics and the Media*, ur. Chas Critcher, 41–49. London: Open University Press.
- Hardt, Hanno. 1996. The End of Journalism: Media and Newswork in the United States. *Javnost/The Public* 3 (3): 21–41.
- Hartley, John. 1989. *Understanding News*. London: Routledge.
- Herdt, Gilbert. 2009. Introduction: Moral Panics, Sexual Rights, and Cultural Anger. V *Moral Panics, Sex Panics: Fear and the Fight over Sexual Rights*, ur. Gilbert Herdt, 1–46. New York: New York University Press.
- Hočevar, Ksenja. 2010. O krizi vrednot. *Družina*, 20 (14. marec).
- Ivelja, Ranka. 2010. Kaj pa, če je vse res. *Dnevnik*, 3 (23. februar).
- Jankovič, Jaroslav. 2010. Ko si Pogačnik opere roke. *Slovenske novice*, 2 (4. februar).
- Janša, Janez. 2010. Boga ni. Vse je dovoljeno. *Demokracija*, 18–21 (25. februar).
- Jogan, Maca. 2001. *Seksizem v vsakdanjem življenju*. Ljubljana: FDV.
- Jontes, Dejan. 2010. *Novinarstvo kot kultura: miti in vrednote*. Ljubljana: Založba FDV.
- Kalin Golob, Monika. 2003. Stil in novinarski škandal. *Teorija in praksa* 40 (2): 229–244.
- 2007. Zgodba s prve strani: jezikovno-stilna analiza, *Slavistična revija* 55 (1–2): 169–180.

--- in Melita Poler Kovačič. 2005. Med novinarskim stilom in etiko: senzacionalizem brez meja. *Družboslovne razprave XXI* (49/50): 289–303.

Kavar, Janez. 2010. Psi ubijajo, psi rešujejo življenja. *Delo*, 5 (10. februar).

Kitzinger, Jennifer. 1999. The ultimate neighbour from hell? Stranger danger and the media framing of paedophilia. V *Critical Readings: Moral Panics and the Media*, ur. Chas Critcher, 135–147. Maidenhead: Open University Press.

Kocjan, Vida. 2010. Naveza, ki lomasti po državi. *Demokracija*, 12–15 (11. februar).

Korošec, Tomo. 1998. *Stilistika slovenskega poročevalstva*. Ljubljana: Kmečki glas.

Krašovec, Zlata. 2010. Vrednote. *Družina*, 9 (14. marec 2010).

Kršinar, Igor. 2010. Kraljična v odhajanju. *Reporter*, 26 (22. februar).

Kubelj, Monika. 2010a. Pasje posestvo. *Reporter*, 30–33 (15. februar).

--- 2010b. Pacienti Baričevičevega Barsosa. *Reporter*, 42–45 (8. marec).

Lampič, Primož. 1987. Nekateri mimetični prijemi v črno-beli fotografiji. *Likovni odsevi* (6): 11–26.

Lavre, Primož. 2010. Mreže starih fantov. *Reporter*, 18–22 (1. marec).

Legan Cvikl, Jerca. 2011. *Razgaljeni: medijski fenomen elit v Sloveniji*. Ljubljana: Status.

Lesničar-Pučko, Tanja. 2010. Psi lajajo, karavano je treba ustaviti. *Dnevnik*, 20 (9. februar).

Lorenci, Janko. 2010. Obrzdani konje. *Mladina*, 17 (19. februar).

Lull, James in Stephen Hinerman. 1997. The search for scandal. V *Media Scandals*, ur. James Lull in Stephen Hinerman. Oxford: Polity Press.

Lumby, Catharine in Nina Funnell. 2011. Between heat and light: The opportunity in moral panics. *Crime, Media, Culture* 7 (3): 277–291.

Luthar, Breda. 1998. *Poetika in politika tabloidne kulture*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.

--- 2001. Žurnalizem: poetika skupnosti pod krinko kronologije dogodkov. *Teorija in praksa* 38 (2): 201–212.

Mal, Domen. 2010. Megliča šokiral novi napad psov. *Slovenske novice*, 4 (4. februar).

Marsh, Ian in Gaynor Melville. 2011. Moral Panics and the British Media – a look at some contemporary 'folk devils'. *Internet Journal of Criminology*. Dostopno prek: http://www.internetjournalofcriminology.com/Marsh_Melville_Moral_Panics_and_the_British_Media_March_2011.pdf (6. november 2012).

McManus, John H. 1994. *Market-driven journalism: Let the citizen beware?* London: Thousand Oaks, New Delhi: Sage Publications.

McRobbie, Angela. 1994. The moral panic in the age of postmodern mass media. V *Postmodernism and popular culture*, ur. Angela McRobbie, 198–219. London: Routledge.

--- in Sarah L. Thornton. 1995. Rethinking 'moral panics' for multi-mediated social worlds. *The British Journal of Sociology* 46 (4): 559–574.

Mehle, Borut. 2010. Zapis o dobrih psih. *Dnevnikov objektiv*, 16–17 (13. februar).

Miheljak, Vlado. 2010. Vzporedni svetovi. *Dnevnik*, 18 (10. februar).

N. E. 2010. Umetni penis za bulmastife. *Slovenske novice*, 3 (6. februar).

Nežmah, Bernard. 2010. Angel varuh vdanih ministrov. *Mladina*, 16 (5. februar).

Pengov Bitenc, Aljaž. Tuljenje z volkovi. *Nedelo*, 5 (14. februar).

Petrovec, Dragan. 2010. Temni prostori naših svetlih značajev. *Mladina*, 21 (19. februar).

Pihlar, Tatjana. 2010a. Minister Pogačnik: Zaradi tragičnega dogodka z bulmastifi ne mislim odstopiti. *Dnevnik*, 2 (4. februar).

--- 2010b. Država bi morala dr. Baričeviču reči »ne«. *Dnevnik*, 4 (9. februar).

--- 2010c. Baričevičevi bulmastifi naj bi bili spolno zlorabljeni, omamljeni pa ne. *Dnevnik*, 4 (2. marec).

--- in Peter Lovšin. 2010. Dr. Saša Baričević žrtev lastnih psov. *Dnevnik*, 13 (3. februar).

Poler Kovačič, Melita. 2005. *Kriza novinarske odgovornosti*. Ljubljana: FDV.

Potič, Zoran. 2010a. Minister, psi, lobiji in pravna država. *Delo*, 2 (13. februar).

--- 2010b. Ker Katarina Kresal ni odstopila, jo opozicija zdaj poskuša odstaviti. *Delo*, 2 (24. februar).

Potrebuješ, Majda. 2010. Psi so čudoviti, ampak ... *Dnevnik*, 20 (6. februar).

Požar, Bojan. 2010a. Šokantno: blizu oklanega Baričevića našli umetni penis s kondomom! *Požareport.si*, 8. februar. Dostopno prek: <http://www.pozareport.si/?Id=mediji&View=novica&novicaID=14611&type=popular> (7. april 2013).

--- 2010b. Politično ozadje: perverzna afera Baričević najbolj škoduje Katarini Kresal. *Požareport.si*, 11. februar. Dostopno prek: <http://www.pozareport.si/?Id=mediji&type=tags&View=novica&novicaID=14679> (12. maj 2013).

Reporter. 2010a. Srhljivka v hiši groze, 1 (15. februar).

--- 2010b. Sodomija prepovedana, 34 (15. februar).

Roglič Meta. 2010. Natanko po letu dni nova interpelacija proti notranji ministrici Katarini Kresal. *Dnevnik*, 4 (24. februar).

Rohloff, Amanda in Sarah Wright. 2010. Moral Panic and Social Theory: Beyond the Heuristic. *Current Sociology* 58 (3): 403–419.

Ropac, Iva. 2010a. Ko pasji zobje trgajo meso. *Delo*, 3 (4. februar).

--- 2010b. Človek prevečkrat nečloveško ravna z živalmi. *Nedelo*, 9 (7. februar).

Rožman, Ernestina. 2010. Ali lahko kdo reče: Nehajte, prosim?! *Delo*, 5 (20. februar).

S. F. 2010. Rotvajler do smrti razmesaril otroka. *Slovenske novice*, 24 (4. marec).

S. J. 2010a. Pes ga je ugriznil. *Delo*, 8 (2. marec).

--- 2010b. Pes skočil v sprehajalca. *Delo*, 8 (10. marec).

Slovenske novice. 2010a. Podivjani bulmastifi raztrgali Baričeviča, 1 (3. februar).

--- 2010b. Politika usmrtila dr. Baričeviča, 1 (4. februar).

--- 2010c. Evidentiranih 549 nevarnih psov, 2 (9. februar).

--- 2010č. Baričevičevi psi spolno zlorabljeni, 1 (12. februar).

--- 2010d. Ovčar grizel, 11 (9. marec).

Stockwell, Stephen. 1997. Panic at the port. V *Critical Readings: Moral Panics and the Media*, ur. Chas Critcher, 125–134. Maidenhead: Open University Press.

Stres, Franci. 2010. Prva žrtev v Evropi in četrta na svetu. *Slovenske novice*, 5 (4. februar).

Škrinjar, Klara. 2010. Sovražni govor v parlamentu? *Delo*, 2 (4. marec).

Šoštarič, Marjeta. 2010a. Ko ponorijo psi. *Delo*, 1 (4. februar).

--- 2010b. Tudi na veterinarski upravi se izmikajo odgovornosti. *Delo*, 3 (4. februar).

--- 2010c. Odločneje v popravljanje veterinarskega zakona. *Delo*, 4 (5. februar).

--- 2010č. Bulmastifi so bili zlorabljeni. *Delo*, 1 (12. februar).

Štuhec, J. Ivan. 2010. Perverznosti. *Družina*, 3 (7. marec).

Šurla, Silvester. 2010a. Levičarji iz Šanghaja. *Reporter*, 3 (15. februar).

--- 2010b. Rdeče krdelo. *Reporter*, 3 (22. februar).

--- 2010c. V znamenju mrež. *Reporter*, 3 (1. marec).

Thompson, Kenneth, 1998, *Moral panics*. London: Routledge.

Trampuš, Jure. 2010. Katarina Kresal, notranja ministrica in predsednica LDS. *Mladina*, 32–36 (26. februar).

Turk M., Boštjan. 2010. Garaža namesto republike. *Reporter*, 43 (15. februar).

U. S. 2010. Pitbul žensko, buldog otroka. *Slovenske novice*, 7 (22. februar).

Vodišek, Marija. 2010. Blazirana, otopela oblast! *Demokracija*, 81 (4. marec).

Vogrinc, Jože. Mrhonovinarstvo. *Mladina*, 46 (19. februar).

Zgonik, Staš. 2010a. Instantni zakoni. *Mladina*, 26–27 (26. februar).

--- 2010b. Polona Samec: članica strokovnega odbora Društva za zaščito živali in vodja Zavetišča Horjul. *Mladina*, 9 (12. marec).

Zupanič Milena. 2010. So kartoteke res izginile? *Delo*, 3 (25. februar).

Young, Jock. 2011. Moral panics and the transgressive other. *Crime, Media, Culture* 7 (3): 245–258.